

Silâhların Gölgesinde

DEMİREL

S.YÜKSEL CEBECİ

SILÄHLARIN GÖLGESİNDE

DEMİREL

Çıkaran : ES - ER Ticaret
Yazan : SIRRI YÜKSEL ÇEBECİ
Dizgi - Baskı : Lâtin Matbaası
Kapak baskı : Teknik Ofset
Filmler : Tat Ofset
Mücellit : Er Mücellithanesi
Lâke : Sedef Ticaret

Ticarethane Çıkmaı No. 25

Tel.: 26 84 42

Yazan :
S. Yüksel CEBECİ

SILÄHLARIN GÖLGESİNDE

DEMİREL

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO

UNIVERSITÄT SACHSEN-ANHALT

DEMBEL

04SA.1005

Başlamak bitirmenin yarısıdır. Liderin işe başlaması yeterli değildir. Bitirmek için her çeşit girişimde yiğitçe bir direniş ve kararlılık gereklidir. Demirel, işte bunu yapmıştır. Ne var ki, bütün girişimleri engellemek istenmiş, kader onu, hep silâhların gölgesinde kavgasını sürdürmek zorunda bırakmıştır.

Ö N S Ö Z

80288

Liderler koşulları değiştirebilirler mi? Yoksa, her lider doğal oluşum içinde birtakım koşullara teslim olmak, uymak zorunda mıdır?

Çağlar boyunca tartışma konusu olan bu sorular, cumhuriyet kuşaklarının toplumumuza armağan ettiği yeni ve dinamik liderlerin varlığı nedeniyle ülkemizde de tartışılmaya başlanmıştır. Bu, hem siyasal bilim, hem de siyasal önder yetiştirme açısından önemli bir aşamadır.

Liderler koşulları zorlamalı mı, koşullara teslim mi olmalı sorusuna verilen cevaplar ne kadar değişik olursa olsun doğal olan şudur: Bir insan kendisine, inançlarına ve temsil etti-

ği kitleye ters düşen koşulları zorlayamıyor, değiştirmek için direnemiyorsa, lider değildir.

*

Süleyman Demirel Türk toplumunun içinden çıkmış, hem de yoksulluğun, çilenin kol gezdiği köy kesiminden gelmiştir. Türk tarihinin son on beş yılında somut ve silinmez etkiler bırakan bu lider, koşulları zorlama, hattâ değiştirme konusundaki direnç ve başarılarıyla daha uzun yıllar toplumumuzu kaderi üzerinde etkin rol oynayacaktır. O, 12 Mart 1971'de de, 13 Mart 1973'te de bir ulusun, bir rejimin kaderine yön vermiş kişidir. Öyleyse, onun yapısını, fikir örgüsünü, kavgalarını, direnişlerini ve Türk toplumunun son onbeş yıllık gelişimindeki etkin rolünü şimdiden incelemek yaşayan kuşakların görevidir.

*

Denilebilir ki, Türkiye'de Atatürk ve İnönüden sonra hiçbir siyasal lider ve devlet adamı Demirel kadar güç koşullar içinde görev yapmamıştır. Atatürk, topyekün bir ulusu yeniden ve Anadolu ihtilâlini başlatırken, O'nun bu eylemine karşı koyan içteki safralarla da mücadele etmek zorunda kalmış ve onları temizlemeyi başararak «Mutafa Kemâl Olayı»nı yaratmıştır. O, ülkeyi kurtarmakla, ulusuna yeniden özgürlük ve bağımsızlığını kazandırmakla ve cumhuriyeti kurmakla çağımıza müdahale etmiş, tarihin en büyük olayını gerçekleştirmiştir. Bütün bunları yaparken karşılaştığı güçlükler,

bir çok lideri yolun yarısında bırakacak kadar çok ve ağırdır. Ama Mustafa Kemâl, liderin taşıması gerekli tüm niteliklere sahip bir eylem adamı olarak, hayale, rastlantılara ve acele kararlara bağlanmadan mantığın gerekleri içinde koşulları zorlamış ve değiştirmeyi başarmıştır. Bu nedendir ki, O, tüm liderlerden ayrı, evrensel ve çağüstü bir insandır.

İnönü'ye gelince; Atatürk'ten sonra varolan ağır koşulları devralmak ve İkinci Dünya Savaşı gibi güç bir tarihsel olayla karşılaşmak, ona kişiliğini ve liderlik niteliklerini ortaya koyma olanağını sağlamıştır. Gerçektir ki, büyük bir devlet adamı olan İnönü, otoriter tek parti yönetiminde fazla iç güçlülük karşılaşmış değildir.

Süleyman Demirel'in görev yaptığı dönemde Türkiye'nin görüntüsü ve koşulları bambaşka boyutlar kazanmıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez yapılan bir askerî darbenin sarsıntıları ve toplum yapısında yarattığı çatlaklar içinde, kader onu, halk çoğunluğuna dayanan ve zorla devrilen bir siyasal kuruluşun ezik taraftarlarına sahip çıkmak zorunda bırakmıştır.

Ve O, bu yüzdendir ki, 1965 yılından itibaren sünekli olarak silâhların gölgesinde liderliğini sürdürmek ve her an namluların soğukluğunu şakağında duymak zorunda kalmıştır.

1961-62 yıllarında oluşmaya başlayan cuntasal hareketler, devrik bir iktidarın taraftarlarına sahip çıkmak, hattâ iktidar koltuğuna büyük rahatlıkla oturmak yürekliliğini göster-

ren Demirel'i bir çırpıda tasfiye etmenin yollarını aramıştır.

Bu hareketlerden Demirel'in haberi olmamış mıdır? Olmuşsa, görevde kalma yürekliliğini nasıl göstermiş, hattâ başını bu yolla nasıl koyabilmiştir? Direnme gücünü nereden almıştır ve bir gün olsun sinire kapılarak bir «gizli darbe» yle cuntasal çalışmaları darmadağın etmeyi neden düşünmemiştir?

İşte, Demirel'in incelenmesi ve üzerinde uzunca durulması gereken en önemli liderlik yanı budur.

Süleyman Demirel'in lider olarak ötekilerden ayrılan bir yanı da, politikacılığı kadar bir hesap adamı oluşudur. O politikayı matematiksel hesaplar içinde doğruya ulaştırma yöntemini ilk uygulayan liderdir. Yüksek mühendis formasyonuyla, hesap ve mantığı politikanın oyuncağı yapmamak kararlılığı, yöneticiyken de, parti lideriyken de, birtakım siyasal taktiklerin adamyken de, bir matematik ve hesap adamı olarak Demirel'in daima hareket noktası olmuştur.

12 Mart muhtırasından sonra başlayan sıkıyönetim dönemlerinde özgürlükler kısıtlanmıştır. Ve yürüyüşlerle, sokak gösterileriyle, nutuklarla, protestolarla geçen günler yerini

derin ve anlamlı bir sessizliğe bırakmıştır. Demirel'e göre, herşey demokrasinin doğal sonucudur ve rejim olgunlaştıkça eylemler daha uygarca biçime dönecek, sokaklara dökülenler neyi isteyip neyi istemediklerinin bilincine daha iyi varacaklardır. Ama, gençler, ne istediklerinin bilincinde olmadan sokaklarda yürüyor diye rejimden ve özgürlüklerden vazgeçilmezdi. O günlerde, «Biz susan Türkiye istemiyoruz» demekle bu gerçeği anlamıştı Demirel.. Biliyordu ki, halk susuyorsa homurdanıyor demektir ve halkın ne düşündürücü hali de budur.

*

Demirel'in bazı arkadaşlarıyla anlaşmazlığa düşmesi ve birçok güçlükleri birlikte yüreklilikle omuzladıkları kadro arkadaşlarının partiden ayrılması konusu da, onun lider kişiliği üzerinde bazı eleştirilere yolaçmıştır.

Unutulmamalıdır ki, 1965 ve 1969 seçimlerinde kazanılan başarının sahibi Demirel ve kadrosudur. Ama, her başarılı kadronun bir gün kendi içinden parçalanması kaçınılmazdır. Yöntemler ve doğrultular değişebilir. Kadroyu oluşturanlar nihayet insandır ve onların da yeni eğilimlere saplanmaları doğaldır. Ve sonra, güdü ve dürtüler, bilinç altı ve bilinç dışı kuvvetler politikacının siyasal kararlarına etkide bulunmaktadır.

Başarılı kadronun kendi içinden parçalanması «düşman kardeşler» in toplandığı yeni bir partinin oluşmasına yolaçmıştır. Bunlar, eski

liderleri Demirel'e karşı âdeta kinle bileylenmiş bir saldırı siyasası uygulamışlardır.

Demirel, kendisine saldıran, hattâ küfreden bu eski arkadaşlarına karşı hiçbir zaman kin duymamıştır. Saldırılara aynı biçimde karşılık vermeyi de düşünmemiştir. Eski arkadaşlarının birgün gerçeği anlyacaklarına ve yaptıklarından ötürü pişmanlık duyacaklarına daima inanmıştır.

*

Demirel'in hiç beklenmedik zamanda ortaya çıkışı ve büyük bir partinin genel başkanı oluşu karşısında, onun liderliğini bir «rastlantı» olarak değerlendirenler olmuştur. Bu görüşte olanlar, Demirel adının en çok iki-üç yıl içinde tarihe karışacağını sanmışlardır. Öyle ya, Türkiye'de politika denilen acımasız meslek nice tecrübeli ve değerli kişiyi insaf tanımayan zaman çarkları içinde yemiş, bitirmiştir. Hele, 1960 darbesinden sonraki Türkiye koşulları içinde Demirel gibi deneylerden geçmemiş yeni bir politikacının başarı şansı olabilir miydi? Kaldı ki, Adalet Partisi gibi büyük bir kitle partisinin karşısında halâ ikinci parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi vardı ve onun da başında kurt politikacı İsmet İnönü bulunuyordu.

Demirel, taşıdığı liderlik netilikleri yanında, geniş yürekliliği ve hesap adamı oluşuyla birçok tahminleri bütünüyle yıkmıştır. Sanılanların aksine O, halâ güçlü bir liderdir ve rastlantıların yükselttiği bir adam olmadığını kanıtlamıştır. Ve şimdi Demirel, kırk yıllık po-

litikacılardan çok deney görmüş, hep silâhların gölgesinde ve güçlükler içinde görev yapmış, politika bilimini herkesten iyi öğrenmiş; bir hesap, mantık ve devlet adamı olarak büyük halk yığınlarını peşinden koşturmaya devam etmektedir.

ANKARA — 1975

Demirel'e göre çağdaş hükümetlerin çürüklüğü, son sözü halka bırakmayan sahte ve göstermelik demokrasi-den doğmaktadır. Bu da halk yığınlarının sabırsızlığına, toplum yapısının ve siyasal mekanizmanın çelimsizliğine yolaçmaktadır.

Öyleyse liderin görevi, gerçek demokrasiyi amaç edinmek ve bu amacın emrine sarsılmaz bir dayanma gücüyle girmek olmalıdır.

Politikacının en büyük dramı hesapta yapılması ve bunun doğal sonucu olarak da başarısızlığa uğramasıdır. Tarih, böylesine dramla karşılaşmış birçok politikacının acı sonunu belgeleyen deneylerle doludur. Yönetmek bir sanat olduğuna göre, halk yığınlarını yönetme olanağına kavuşmak için en önemli aşama olan politika sanatını da iyi bilmek ve hesapta yapılmamak gerektir. Efsanelerle, safsatalarla, boş vaatlerle kitleleri avutma çağı çok geride kalmıştır. Politikacı da, eskiden olduğu gibi demagog, ukalâ, haddini bilmez bir kişi değildir artık. Bilinçlenen halk yığınları dengeli, güvenilir ve yetenekli liderler, politika adamları istemektedir.

Lider olabilmenin önemli koşullarından biri de toplum ölçülerine uyabilmektir. Liderin

sözleri, davranışları ve kavgaları, temsil ettiği kitlenin özelemlerine, isteklerine, eğilimlerine cevap verebilmelidir. Sabır sinir dayanıklılığı, deneylerden ders alabilmek yanında ölçülü rekabet, insiyatifi elde tutma ve kendine güven, bir demokratik liderde aranan başlıca niteliklerdir.

Lider olarak, politikacı olarak ve bir devlet adamı olarak kavgasını hep silâhların gölgesinde sürdürmek zorunda kalan Demirel'in, bu kavgalarını anlatmadan önce kişiliği ve kişiliğini oluşturan nedenler üzerinde durmak gerekecektir.

Demirel hakkındaki en ilginç eleştiriyi, Başbakan olduğu günlerde, siyasal düşünce ve inanışlarına yüzde yüz karşı olan bir yazar yapmıştır. Aziz Nesin Demirel'i şöyle anlatmaktadır:

«Şimdi de başbakanları sayalım: 1921'de Fevzi Çakmak, sonra Rauf Orbay, Fethi Okyar, İsmet İnönü.. Celâl Bayar, Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Recep Peker, Hasan Saka Şemsettin Günaltay, Adnan Menderes, Cemâl Gürsel İsmet İnönü, Suat Hayri Ürgüplü ve Süleyman Demirel.. Gele gele Süleyman Demirel'e gelmişiz.

Bu grafik çizgisinde Süleyman Demirel'in yerini düşünüyorum. Bütün içtenliğimle söylüyorum, bana göre Demirel, başbakan olarak, bugünkü toplumumuzun bütün ölçülerine tamamiyle uygundur. Hazır elbisecilerin, ısmarlama olsa böyle oturmaz» dedikleri gibi, bir başbakan ısmarlama olsa böyle oturmaz, böyle denk düşmezdi.

Ters yönden aşırı övgülerle yapılan yer-
giler vardır. Hayır, ben böyle bir şey yapmak
istemiyorum. Türkiye, ölçülerine en uygun
başbakanını ancak şimdi buldu, yüzde yetmi-
sinin okur yazar olmadığı Türkiye..

Sözlerinden, davranışlarından anlıyoruz
ki, Demirel'in büyük nitelikleri ve değerleri
vardır. Oysa başbakanlığının ilk aylarında, ay-
dınların çoğu bunu anhyamadıkları için dudak
bükerek gibi oldular.

1924'te Isparta'nın İslâm köyünde doğ-
muş, kendi deyişiyle «Atatürk çocuğu», yüksek
mühendis olmuş, burslu olarak Amerika'da bu-
lunmuş, Menderes'in Su İşleri Genel Müdürlü-
ğünü yapmış, kısa zamanda başarılı iş adamı
olarak para kazanmış olan Süleyman Demirel'-
in en belirgin özelliği, köylü aydın niteliklerinin
halâ kendisinde sürmesidir. O, taş çatlatan bü-
yük sabrı, sinir dayanıklığı, hepsinden önemli-
si yakın geçmişin tecrübelerinden ders almış ol-
ması ve yararlanması, büyük iddiaları olduğu
halde hiç iddiasız gibi görünmesini bilmesi, ken-
disine karşı olan güçleri ve otoriteleri ustaca
taktiklerle balmumu gibi yumuşatarak yavaş
yavaş kendi yanına ve yardımına alabilmesi,
akıl danışır gibi yaparak hem gönül almasını
bilmesi hem de kendi aklını yürütmesi, bilgili
ve güvendiği danışmanlarının sözlerinden çık-
maması, gazetelerdeki resimlerde görüldüğü gi-
bi ceket eteğiyle pantolon beli arasından fırla-
mış beyaz gömleği, yerine oturmayan kravat
düğümü ve başına yerleşmemekte direnen şap-
kasıyla o babayani davranış ve giyinişi, işte bü-

tin bunlar Demirel'in köylü aydın özellik ve nitelikleri olan değerleridir. Bana göre, uzun yıllar var ki, Türkiye, o kuşaktan böyle usta bir politikacı görmemişti. Hele beş-on yıl daha politikada iyice pişince, gerek başka partilerden, gerek kendi partisi içinden pekçok muhaliflerini, ya künedenden atacak ya kendi oyunlarıyla yenik düşürecektir.»

Demirel'in kişiliğinin oluşması çocukluk yıllarında içinde bulunduğu koşulların etkisiyle başlamış, birtakım olaylar ve karşılaştığı gerçekler nedeniyle halkına hizmet isteklerine yüreğine ve kafasına iyice yerleşmiş, hayat çizgisi onu önce Devlet Su İşleri Genl Müdürlüğüne, oradan politikaya, parti liderliğine ve başbakanlığa getirmiştir.

Kişiliklerin oluşmasında çocukluk ve gençlik yıllarının etkileri elbette büyüktür. Hele çilenin, acının, yoksulluğun ne olduğunu bilen gerçek halk çocukları, sivrilen hizmet istekleri sonucu yönetici kadrolarına gelişlerinde halktan, yani içinden çıktıkları kitleden kopmakta, ona daha çok yaklaşmaktadırlar. Demirel bunun somut bir örneğidir ve halkla bütünleşmesi, güçlülere boyun eğmemesi, temsil ettiği kitlenin inançları için gerektiğinde başını verebilecek yüreklilikte oluşu ve kendine güveniyle O, halkın içinden çıkmış, halkın mutluluğu ve uygarlığı için savaşmayı amaç edinen gerçek bir lider olduğunu türlü deneylerle kanıtlamıştır.

Halkını ezilmekten kurtarmak amacıyla amacıyla uygarlık kavgasına girerken Demirel

rel'in kişiliğinin oluşmasına etki eden şu çocukluk anısı ilginçtir:

«1934 yılını hatırlıyorum. Gelincik Dağı ile Davraz Dağı arasındaki köyümün ovası Mayıs ayında yemyesildir. Yeşil ümit ve bereket demektir. Bir yılın ekmeği ve yeşilin içinde gizliydi. Mayıs sonu yağmur isterdi. Yağmur yağmazsa başaklar çıkmaz, sararır kururdu. Bütün köylü eli böğründe aç kalır, perişan olurdu. Öyle de oldu 1934 yılında. Köylü çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkek yağmur duasına çıktı. Ben de onların arasındaydım. Yağmur duasına Çalica tepedeki türbe önünde çıkılırdı. Dualar edildi, «Yağmur yağ ister, kaşık kaşık bal ister, ekim umar tarlasına» şeklinde çocukların bağrısmalarını hatırlıyorum. Ben kuruyan başağın arkasından gidiyorum. Kuruyan başak, Türk köylüsünün ümididir. Tane dolmadan kurumuşsa solmuş demektir. Çaresizliğe terkedilişinin işaretidir. Medeniyetçilik mücadelesine beni iten köylümün o kış çektiği ızdıraptır. Onun için hep su mühendisi olmak istedim. Türkiye'nin milyonlarını mavi gökle çatlamış toprak arasında sıkışıp kalmaktan, ezilmekten kurtulma mücadelesine katkıda bulunmak istedim.»

Türk köylüsününü, Türk halkının sorunu sadece su muydu? Köylünün ümidini söndüren kuruyan başak kadar, okulsuzluk, yolsuzluk, işsizlik, doktorsuzluk, yoksulluk da halkın belini bükmemiş miydi? Kader diye yıllardan beri umulmadık acılara katlanmamış, umulmadık çileler çekmemiş miydi bu toplum?

Gün gelecek, «su» yu aşan ihtiyaçları da giderebilmek için Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü görevinin yeter olmadığını anlıyan Demirel, politikaya atılmak ve bu yoldan daha yaygın hizmet yollarını aramak gereğini duyacaktır.

Ve artık O, etkilenen kişi olmaktan çıkıp etkileyen kişi olacak, bir gazeteci tizliğiyle kamu oyunu dikkatle izliyecek, medeniyetçilik savaşı yanında demokrasi kavgasını da yüreklilikle sürdürmek zorunda kalacaktır.

Büyük Atatürk'ün elli yıl önce, «Bir nazariye değil, bir gerçek ve gerçeklerin en büyüğü» olarak nitelediği Türkiye Büyük Millet Meclisinin üzerine kara bulutların göktüğü günlerde Demirel:

«— Parlâmento demokratik rejimin kalbidir. Parlâmento, üstünlüğü anayasada yazılı olduğu şekliyle kabul olunmadıkça rejimin işlemesi mümkün değildir. Parlâmento hür olmadıkça, o ülkenin hür olması mümkün değildir. Mutlak anlamda hür olmıyan parlâmento ülkenin hayati meselelerine çözüm bulamaz» diye haykıracaktır.

Parlâmentoya kendi isteklerini zorla dikte ettirmek heveslilerinin Demirel'i bir çırpıda tasfiye etmenin yollarını aradıkları günlerde O, parlâmentoya inancını ve onu yaşatma kararlılığını şu sözlerle belgeleyecektir:

«— Sonuna kadar gitmemiz gerek. Millet bir işi tam olarak ister. Evet, birçok engeli aş-

tık, mücadele verdik ve kazandık. Ama, parlâmento üstünde hiçbir ipotek kabul etmeyiz. Parlâmento ne derse o olur. Herşey orada başlar, orada biter. Parlâmentoyu kapatmak isteyenler çıkabilir, bilfarz, onlar kapatırlarsa, biz yarın gelir yine açarız. Ama, boyun eğmemiz, bizim kendi elimizle onu kapatmamız demektir. Biz kapatırsak bir daha açamayız.»

Denilebilir ki, hiç kimse Süleyman Demirel kadar demokrasinin faziletine inançlı olduğunu ispatlayamaz ve hiç kimse onun kadar kendisini tepeden turnağa ülke işlerine bağlayamaz. Kumarla, içkiyle, gece eğlenceleriyle başı boş olmayan bu halk çocuğunun en büyük zevki fakir halkı dinlemek, onların sorunlarını saptamak ve herşeyin çaresi bulunacağını söyleyerek yoksul insanları ümitle doldurmaktır. Liderliği süresince halka ümit vermekten, en güç ve karanlık günlerde bile görülmemiş bir iyimserlik içinde olmaktan vazgeçmemiştir.

Mutlu ve güçlü Türkiye ülküsüne dört elle sarılan Demirel, Türkiye'yi kalkındırmanın güçlüklerini bir gazeteciye şöyle anlatmıştır:

«— Türkiye'yi iki türlü idare etmek mümkündür. Bunlardan biri kolay olan idare tarzıdır. Türkiye'de bazı nüfuzlu zümreler, seslerini kolay duyuran, zaman zaman idareyi baskı altında tutabilen sınıflar vardır. Eğer siz herşeyi bir tarafa bırakıp devletin elindeki sınırlı imkânlarla bu sınıfları tatmin etmeye girişerseniz, şikâyetler azalır. Fakat bunlar genel nüfus içinde 6 milyon kadar tutarlar. Halbuki

Türkiye'nin nüfusu 6 milyon değil, 32 milyondur. Geride kalan 26 milyon insana hiçbir şey yapamaz, onların dertlerine eğilmek imkânını bulamazsınız. İşte zor olan idare tarzı Türkiye'nin sınırlı imkânlarıyla 32 milyon insanı birden kalkınmaya doğru götürmektir. Türkiye'de uzun bir devre kolay idare tarzı seçilmiştir. Türkiye'yi toptan kalkındırmak zarureti, zor idare tarzını da zaruri hale getirmiş bulunuyor. Bu gün eğer aşırı sıkıntılarla yüz yüze geliyor, çeşitli zorluklarla karşılaşılıyorsa sebebi, memleketi her tarafından tutarak kalkınma yoluna sokmak istememizdir.»

Süleyman Demirel, Başbakanlığı süresince acımasız ve ölçüsüz bir muhalefetin sürekli saldırıları içinde görev yapmak zorunda kalmıştır. Hiçbir başbakan onun kadar eleştirilmemiş, hiçbir başbakan onun kadar hırpalanmamıştır. Hem Adalet Partisi Genel Başkanı, hem Başbakan olarak tüm saldırılara geniş bir hoşgörü ile göğüs germesini bilmiş, sinirlenmemiş, dayanma gücünü yitirmemiştir. Beş yıl beş ay süren Başbakanlığı döneminde 101 adet gensoru, 68 adet soruşturma, 60 adet genel görüşme, 116 adet araştırma, 1.117 adet sözlü soru ve 2.141 adet yazılı soru yoluyla hükümetin denetime tabi tutulduğu başka bir devreye rastlamak olanağı yoktur. Yine o, hiçbir dönemde görülmemiş kadar muhalefet partisiyle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Karşısında yer alan yedi siyasi parti sürekli olarak Demirel'e saldırmış, onu yıpratmaya çalışmıştır. Bütün bu saldırı ve engellemelere rağmen onun birgün

sinirlendiği görülmemiştir. Taşıdığı görülmemiş dayanma gücüyle doğal sayılmaması gereken koşullar içinde bile bıkkınlık ve yorgunluk duymamıştır. Ülkesine ve ulusuna hizmetten başka bir şey düşünmiyen Demirel, büyük ölçüde sabır ve dikkat istiyen bir dönemin atlatılmasını sağlamış, belki de rejimi kurtarmıştır. Kendisine açıkça düşmanlık edenlere bile elini uzatmış, onları korumuştur.

Demirel'in kişiliğinin bir bölümünü anlatırken, onun hakkında Şevket Rado'nun yazdıklarıyla sözümüzü bitirelim:

«Hiç kimsenin onun kadar demokrasinin faziletine inanmış olduğunu ispat ettiği iddia edilemez. Bu güne kadar hiçbir leke almamıştır. «Demirel» soyadını taşımasına rağmen daima okşamak için, yaraları sarmak için uzanmış olan bu elin sahibini, kısaca, bu hamiyetli, bilgili, çalışkan Türk mühendisini iş başında tutup meziyetlerinden memleketi faydalandırmak gerektiğine inanan vatandaşların ekseriyette olduğundan şüphe etmiyorum.»

Türk toplumu, kendi güç ve çetin yoluna yeni gayretlerle yeniden başlamak zorundadır. Bunu yapmak için de güveneceği ve inanacağı önderlerin arkasına düşmelidir. Arkasına düştüğü önderler derin duygusallığın, ihtirasın ve hesap dışı davranışların zavallıları olmamalıdır. Lider herşeyden önce kendisine güvenmeli, yenilgi bilmez yurt sevgisinin, mağrur bir yürekliliğin sahibi olmalıdır.

1960 askerî hareketi olmuş ve aradan henüz bir buçuk yıl geçmiştir. Hareketin amaçlarına ulaşamadığını ve devrilen siyasal iktidar yandaşlarının yeniden yaygın oy potansiyeline sahip olduğunu gören bazı subaylar cuntasal çalışmaların içine girmiş, yeni bir askerî müdahalenin plânlarını hazırlamaya başlamışlardır.

15 Ekim 1961 seçimlerinden tam bir hafta sonra 21 Ekim günü Harb Akademisinde on general ve amiralle 28 albayın katıldığı toplantıda alınan kararların tutanağı şöyleydi:

«1 — Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları, aşağıda açık imzaları bulunanlar 21 Ekim 1961 günü saat 14.30'da toplanmışlar ve gündemlerinde mevcut olan konuları müştereken müza-

kere etmişler ve aşağıdaki karara varmışlardır :

a) Türk Silâhlı Kuvvetleri, 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantısından evvel fiilen duruma müdahale edecektir.

b) İktidarı milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edecektir.

c) Bütün siyasi partiler faaliyetten menedilecek, seçim neticeleriyle Millî Birlik Komitesi feshedilecektir.

d) Bu kararın tatbiki 25 Ekim 1961'den sonraki bir güne tehir edilmeyecektir.

2 — İşbu zabıt varakası üç nüsha olarak tanzim edilmiş ve bütün üyeler tarafından aynı anda imza edilmiştir.»

Tutanak, Korgeneral Refik Tulga, Tümgeneral Fikret Esen, Refet Ürgenalp, Tümgeneral Bahattin Özülker, Tuğgeneral Faruk Gürler, Tuğgeneral Celâl Eyiceoğlu, Tuğgeneral Yusuf Alpmanşu, Tuğgeneral Faruk Güventürk, Tuğamiral Kemâl Kayasan, Tuğamiral İsmail Sarıkey'le yirmi sekiz albayın imzası bulunuyordu.

11 Mart 1971 gecesini hazırlanan ve 12 Mart günü Türkiye radyolarından kamuoyuna açıklanan muhtıradaki da şöyle deniliyordu:

«1 — Parlâmento ve hükûmet süregelen tutum, görüş ve icraatıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ekonomik huzursuzluk-

lar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasa'nın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine sokulmuştur.

2 — Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silâhlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam karşısında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partilerüstü bir anlayışla Meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inklâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3 — Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk Silâhlı Kuvvetleri kanunlarının kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevlerini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.

Bilgilerinize.»

Bu muhtırada imzaları bulunanlar ise Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyicioğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'du.

12 Mart muhtırası, ötedenberi süregelen cuntasal çalışmaların patlama noktasıydı.. 1961

yıllarına uzanan oluşmaları, Demirel'in Başbakanlığındaki AP hükümeti döneminde doruk noktaya ulaşmıştı. Ve 1971 yılının Mart ayında komutanlar birbirlerine soruyorlardı: «Biz hazırız, siz de hazır mısınız?»

Son sözün halk tarafından söylenmesi gereken demokratik bir ülkede seçimle işbaşına gelmiş hükümet, bazı zorlamalarla iktidardan uzaklaştırılmak isteniyordu. 1960 hareketinden sonra ikinci kez Türk demokrasisine ağır bir darbe indirilecekti.

Artık askeri bir müdahale an meselesiydi. Geliştirilen darbe girişimleri oldukça yoğunlaşmış ve cuntacılar göre «olgunlaşmış» tı. Bütün karargâhlar Genel Kurmay Başkanlığının müdahale emrini bekliyordu. Genel Kurmay Başkanlığı ise, kendi bilgisi dışında oluşacak hareketlerden çekindiği için tedbir alıyordu. Bu nedenle de 10 Mart 1971 günü Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Faruk Gürler Ankara civarındaki birliklere «ikaz» emri vermişti. O günlerin güçlü ve bir numaralı generali Celil Gürkan bu «ikaz» emrini, «Gürler'in çok mihraklı bir emniyet sistemi» olarak niteliyordu.

Münferit eylemlerden korkulduğu kadar yüksek düzeydeki komutanlar arasında beliren görüş ayrılıkları da, bir askeri darbe olanağını ve bunun başarı oranını azaltıyordu. Örneğin, birçok komutanlar «müdahale» taraftarı görünürlerken Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur «Muhtıra verelim» diyordu.

Çalışmalar doruk noktadayken yüksek düzeydeki komutanlar 10 Mart 1971 günü «Genişletilmiş Komuta Konseyi» nin toplanması ve burada alınacak karar doğrultusunda hareket edilmesi görüşünde birleşmişlerdi.

Türkiye güç günlerin, güç koşulların içindeydi. Türlü yasa dışı eylemler hızını artırmış, rejimin ve ülkenin geleceğini gerçekten tehlikeye sokmuştu. Sosyal - siyasal sarsıntılara ekonomiye de yansımış, halk yığınları hayat pahalılığı ve geçim sıkıntısı nedeniyle homurdanmaya başlamıştı. Partiler arasındaki siyasal çekişme ise her zamankinden sert ve kırıci bir biçime dönüşmüştü. Kısaca, her kesimde halk yığınları kuşku, güvensizlik ve korku içindeydi.

İşte bu koşullar içinde, yüksek düzeydeki komutanlar ülke sorunlarını bir konseyde tartışmaya karar vermişlerdi. 10 Mart sabahı, «Genişletilmiş Komuta Konseyi» toplantısından önce bazı generaller kendi aralarında toplantılar yapıyorlardı. Genel kanı, komuta konseyi toplantısı sonunda alınacak kararın muhtemelen «İdareye el koyma» olacağıydı.

1961-62 yıllarında oluşmaya başlayarak 1971 yılına kadar uzanan cuntasal çalışmalar, Talât Aydemir deneyi ve bunun dramatik sonucu nedeniyle pek güçlü olamamışlardı. Hele, iki ihtilâl kalkışmasını bastırmayı başaran eski Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın Devlet Başkanlığı görevinde bulunması ve Silâhlı Kuvvetler Komuta zincirindeki iç durumu iç bilmesi cuntacıları korkutuyordu. Üstelik,

1961 yılından beri birçok iç sorunla karşılaşan asker kesimi, cuntasal çalışmalar ve yurt sorunlarından çok kendi sorunlarıyla uğraşmak zorundaydı.

Ama, 21 Ekim 1961 Türk Silâhlı Kuvvetleri Protokolüne imzalarını koyanlar şimdi «Bazı şeyler» istiyorlardı. Bunlar, Refik Tulga, Fikret Esen, Refet Ürgenalp, Faruk Gürler, Bahattin Özülker, Talât Turan, Celâl Eyicioğlu ve Kemâl Kayacan'dı.

Cuntacılarca sonucu merakla beklenen 1969 seçimleri de yapılmış umulanların tersine Adalet Partisi yeniden çoğunluk sağlayarak iktidara gelmişti. Öyleyse cuntasal girişimlere de yeniden başlanabilirdi.

21 Ekim protokolüne imza koyanlar harekete geçmişlerdi artık. «Kilit Adam» Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürlerdi. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ise cuntasal girişimlerden fazlaca haberdar değildi ve bu gibi işlere karışmak niyetinde olmadığı anlaşılıyordu.

Ve 10 Mart 1971 günü «Genişletilmiş Komuta Konseyi» toplanmıştı.

Komuta Konseyi nasıl bir karar alacaktı? Konseye katılanların bir kısmı, girişimlerin nasıl başladığını, hangi noktaya geldiğini biliyorlardı. Öyleyse, bir «İdareye el koyma» kararının alınması muhtemel değil miydi?

Ne var ki, ortada bir Genel Kurmay Başkanı bulunuyordu ve girişimlerden henüz yeni

haberdardı. Bu en üst düzeydeki komutanın demokراسiye bağlılığı bilindiğinden, idareye el koyma kararına ve bu amaca yönelik girişimlere karşı çıkacağı gerçekti. Üstelik, ordu içinde etkinliği herkesce kabul edilen Orgeneral Muhsin Batur «İdareye el koyma» önerisine karşı çıkıyor, «Muhtıra verelim.» diyordu.

Oysa, çoğuna göre «İdareye el koymak» için hersey hazırdı. Plânlar yapılmış, kararlar alınmıştı. Orgeneral Tağmaç, Orgeneral Batur ve ötekilerin karşı çıkmaları belki de bir yarar sağlamıyacaktı artık. 21 Ekim protokolüne imza koyanlardan Talât Turan, cuntacıların plân ve kararlarını şöyle anlatıyordu:

«İçinde bulunduğumuz örgütün darbeyle iktidarı ele geçirmesinden sonra kuracağı düzene uygun bir anayasanın hazırlanması için Sayın Faruk Gürler Paşa emir verdi. Bu emre uygun olarak bir heyet teşekkül etti ve bu heyetin içinde benim aklımda kaldığına göre, hâkim albay Emin Değer, avukat Özfakih, hukuk tahsili yapmış bulunan albay Hidayet İlgar vardı. Bunların hazırlayacağı anayasa taslağının Sayın Orgeneral Gürler'e götürölüp verildiğini biliyorum. Ben de bu taslağı gördüm. Bu anayasaya göre :

Devlet Başkanı ve Devrim Başkanlık Konseyi, Sayın Orgeneral Faruk Gürler, Devlet Başkanı ve Devrim Konseyine bağlı olarak Türk Silâhlı Kuvvetleri ve Genel Kurmay Başkanlığı teşekkül edecek ve bunun başına da Sayın Tümgeneral Celil Gürkan getirilecekti.»

Herşeyi hazırlanan ve plânlanan bir ihtilâl kararı neden çıkmamıştı?

Öyle sanıyoruz ki bunun başlıca nedeni Faruk Gürler'in kararsızlığı ve Muhsin Batur'un karşı koymasıydı. Nitekim, 9 Mart günü Hava Kuvvetleri Komutanlığında yapılan toplantı konusunda İlyas Albayrak şöyle diyordu:

»— 9 Mart 1971 günü içerden çıkan Ömer Paşa'dan Faruk Gürler Paşa'nın karar veremediğini, kararını 24 saat sonra vereceğini öğrendik.»

Ve tam 24 saat sonra Genel Kurmay Başkanıyla üç kuvvet komutanı 12 Mart muhtırasını hazırlayarak imzalarını atıyorlardı.

12 Mart günü Türkiye radyolarından kamuoyuna duyurulan muhtıra bomba etkisi yaratmıştı. Ne oluyordu Türkiye'de? Demokrasi bir çıkmazla, bir darboğazla mı karşı karşıyaydı? Seçimle iktidara gelmiş bir hükümete nasıl ultimatoluk verilebiliyordu?

Devrin Başbakanı Süleyman Demirel, muhtıranın Türkiye radyolarından okunmasından hemen sonra hükümet üyelerini toplamış ve istifa etmeye karar vermişti. Demirel'in istifa mektubu şöyleydi:

«Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına,

Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları tarafından zatı devletlerinize, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına ve Millet Meclisi Başkanlığına tevdi edilip, bu gün saat 13.00'de-

ki radyo haber bültenlerinde Türk kamuoyu na da duyurulan muhtıra ile Anayasa ve Hukuk Devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir.

Bu durum muvacehesinde Hükümetin istifasını saygı ile arz ederim.»

Demirel'in muhtıra karşısındaki tutumu sonraları birçok eleştirilere uğramıştı. Çoğuna göre, Demirel istifa etmemeli, direnmeliydi. Bazılarına göre de Adalet Partisi yasama organlarından çekilmeli, «Sine-i millete» dönmeliydi.

Eğer, muhtıradan sonra Demirel istifa etmeseydi, ikinci madde uygulanacak ve idareye el konulacak mıydı? Yani bir ihtilâl olacak mıydı? Adalet Partisi yasama organlarından çekilip sine-i millete dönseydi demokrasi feda edilecek, parlâmentonun kapısına kilit vurulacak mıydı?

Bu sorulara cevap veren Süleyman Demirel daha sonraları şöyle diyordu:

«— 12 Mart muhtırasının koyduğu teşhisi ve getirdiği çareyi izah etmek güçtür. Bazı bilinmeyenler mevcuttur. Bu bilinmeyenler tabii ki birgün aydınlığa çıkacaktır. Daha sonraları sorumlu olması lâzım gelen «Resmi zevat», «12 Mart muhtırası verilmeseydi; kanlı darbe olacaktı» diyeceklerdir. Bu beyanlar üzerinde durulmamıştır. 12 Mart muhtırasının ilân edilen hedefi ile bu hâdise farklıdır. İlân edilen hedefi, Parlâmento ve hükümettir. Türkiye'de cereyan eden, gayesi komünist düzen kurmak olan

hâdise anarşi ve terörizmdir. Şayet 12 Mart muhtırası Türkiye meselesine bu teşhisi koysa, Parlâmento ve hükûmete cephe almak yerine, komünizm ve terörizme cephe alınırdı. Parlâmento ve hükûmeti muaheze etmek çare değildi. Nitekim sokak muhtıradan sonra durmamış, daha da hızlanmış, sıkıyönetim ilânı gerekmiş, sıkıyönetim altında dahi faaliyet devam etmiştir.»

Süleyman Demirel 12 Mart muhtırasından sonra istifa etmesinin ve Adalet Partisinin yasa organlarını bırakarak sine-i millete dönmeyişinin gerekçelerini anlatırken de şunları söylüyordu:

«— 1971 bunalımı ile memleketimizde rejim, yeni bir safhaya girmişti. Adalet Partisi'nin bu dönemdeki görevi, bir parti görevini çok aşar. 12 Mart 1971 muhtırası ne istiyordu, neye dayanıyordu? Anarşinin önlenmesini istiyor idiyse bu, topyekün devletin görevi idi. Hükümet, yapması lâzım gelen neyi yapmamıştı veya yapmaması lâzım gelen neyi yapmıştı? Nihayet Silâhlı Kuvvetler; hükûmete karşı ve hükümet de parlâmentoya karşı sorumlu. . Hükümet Silâhlı Kuvvetlere karşı sorumlu değildi. . Rejimin gereği bu idi. Aslında çözülmesi gereken düğüm budur. Ama, ortada (defacto) fiili bir durum vardı. Ordu temsilcileri, emrinde bulunduğu hükümet ve parlâmentonun emrinden çıkmıştı. Adalet Partisi siyasi iktidarı, hükümeti bırakmayıp ne yapacaktı? Başka birisi olsa ne yapardı? Yapılacak başka ne vardı? Ve nihayet, orduya karşı sivil hükümet kendisini

neyle koruyacaktı? Halkı ayaklanmaya mı teşvik edecekti? Velhasıl böyle bir durumda siyasi iktidarın hukukun içindeki bu durumu karşılayacak bir tedbiri yoktu. Olamazdı da. . . Yapılacak iki şey vardı: Birincisi, parlâmentoyu açık tutabilmek ve o zeminde rejimin tekrar normal hale dönmesi için mücadele etmek. Siyasi parti bir komite, bir milis teşkilâtı değildi, bir siyasi parti idi. Siyasetin imkân ve vasıtaları ve meşru zeminlerinden başka bir âlete sahip değildir. Parlâmentoyu açık tutma ümidi tümü ile kaybolmamıştı. Bu suretle hem memleketin başına daha büyük bir dert açılmaz, gerçeklerin anlaşılmasına fırsat verilir, hem de buhranın çözümlenmesi için siyasetin vasıtalarından tesirli olabildikleri ölçüde faydalanılmaya çalışılırdı. İkinci yol, sine-i millete dönmektir. Demokrasiyi yürümediği, yürütülmediği ilân olunurdu.

Biz, ondan itibaren kendimizi hâdiselerin üstüne çıkarmayı başardık. Sine-i millete her zaman dönülebilirdi. Sine-i millete dönmeye bir sual-i mukadder vardı. Millet yapılması mümkün herşeyin yapılmış olduğundan ve fakat netice alınmadığından emin olmak isterdi. Biz hâdiseleri büyütmeyi değil, kontrol altına almayı, rejimi, memleketi enaz zararlarla bu bunalımın içinden çıkarmayı hedef aldık. Bizim anlayışımıza göre, sorumluluk sürekli ve sürekli. Sorumsuzluk kolaydır ama, şartlar ne olursa olsun, sorumlu kalabilmek zordur ve asıl olan odur. Biz bunu yaptık. Parlâmentoyu açık tutmak, savunmak, o zeminde netice almak, başaramazsak ondan sonra sine-i millete dönmek en doğru yoldur.»

12 Mart muhtırası hakkındaki en doğru yargıya elbetteki tarih varacaktır. Ne var ki, yaşıyan ve yaşıyacak tüm kuşaklar, silâhların gölgesinde demokrasiyi savunan bir liderin hesap ve mantığa dayanan mücadelesini unutmayacak ve bu gün varolan demokrasinin büyük ölçüde bu liderin hesaplı kavgaları sayesinde ayakta tutulduğunu akıllarından çıkarmıyacaklardır.

12 Mart muhtırasından sonra Başbakanlık görevinden istifa eden Demirel, silâhların gölgesinden kurtulabilmiş midir? Hayır, «Tek başıma da kalsam sonuna kadar gideceğim» diyen kararlı bir lider, aradan bir süre geçtikten sonra kendini yine silâhların gölgesinde bulacaktır!

«Yolunda yürüyen bir insanın yalnız
ufku görmesi yeterli değildi. Ufkun
ötesini de görmesi gerekir.»

ATATÜRK

«Korkuyu ayakları altına aıncaya
kadar insanın bütün yaptıkları uşak-
çadır, sahtedir, yapmadır.»

CARLYLE

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Demirel, 12 Mart muhtırasını «Hukuk devleti ve demokrasi anlayışıyla bağdaştıramadığı» için görevinden istifa etmişti. Etmışti ama halâ bir çoğunluk partisinin lideriydi ve ülke sorunlarında en ağır sorumluluk yine onun omuzlarındaydı.

Birçok kimseler ve çevreler Demirel'i artık «etkisiz kişi» olarak niteliyorlardı. Öyle ya, bir çoğunluk partisinin lideri olmasına rağmen 12 Mart muhtırası karşısında şapkasını alıp gitmişti. Üstelik, 12 Mart muhtırasından sonra istenilen sonuca varma çabalarını Demirel en-

gellemeye çalışırsa bir kalemde tasfiye edilebilirdi.

Oysa, demokrasiye inançlı ve rejimi kurtarmaya kararlı bir Demirel vardı ortada. «Tek başıma kalsam bile sonuna kadar gideceğim» diyen ve yasama organlarının üstünde bir güç tanımayan Demirel..

12 Mart muhtırasının verilışinden iki yıl sonra Adalet Partisi Genel Başkanı yeniden kendisini silâhların gölgesinde bulmuştu. Cevdet Sunay'ın görev süresi dolmuştu ve devletin başına yeni bir «baş» seçilecekti.

27 Mayıs 1960 İhtilâlini, arkasından da 12 Mart 1971 muhtırasını yüzlerine gözlerine buluştırdıkları için kendi kendilerine sızlananlar, «Cumhurbaşkanı seçimlerinde tüm ağırlığımızı koymalı ve istediğimizi yaptırmalıyız» diyorlardı.

Öte yandan, «Cumhurbaşkanı seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin hür iradesiyle yapılacaktır» sözüyle bu konudaki azmini ve direnme kararını açıkça ortaya koyan bir çoğunluk partisi lideri, bir Demirel vardı. Demirel'e göre, Devlet Başkanı TBMM'nin özgür iradesiyle seçilmez, seçim demokrasiye ve Anayasaya uygun olmazsa, 12 Mart muhtırasıyla yaralanan rejime elvedâ demek gerekecekti ki, buna bir çoğunluk partisi lideri, demokrasiye yürekten inançlı bir politikacı olarak göz yumamazdı. Demirel ve Ecevit'i birleştiren bu ortak doğrultu, cadı kazanına dönen Devlet Baş-

kanı seçimi boyunca sürecek ve sonuçta başarıya ulaşacaktı.

Yüksek düzeydeki komutanlar arasında Devlet Başkanının kim olacağı konusunda, tıpkı 12 Mart öncesinde olduğu gibi, çoktan bir karara varılmış bulunuyordu. Ordu komuta heyeti, Cevdet Sunay'ın görev süresinin üç yıl uzatılmasını, üç yıl boyunca Gürler'in Genel Kurmay Başkanlığında kalmasını ve sonra Sunay'ın yerini almasını istiyordu.

Devrin Başbakanı Ferit Melen, ordu üst kademelerinin bu kararını kendisine bildirmek üzere 23 Ocak 1973 Salı günü Partisi lideriyle görüşmek istemişti. Görüşmede, ordu üst kademelerinin kararını sakın bir görüntü içinde dinleyen Demirel Melen'e şu cevabı vermişti:

«— Kim yapacak bunu? Türkiye Büyük Millet Meclisi mi? TBMM böyle bir işlem yapamaz ve böyle bir şey tartışılmaz bile...»

Ve kararını şöyle açıklamıştı:

«— Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin hür iradesiyle seçilecektir.»

İki gün sonra Adalet Partisi ortak gruplarında Demirel kararlılığını şu sözlerle belgelemişti:

«— Türkiye Büyük Millet Meclisi Cumhurbaşkanı seçmeyi başaracak. TBMM'nin âlameti farikası kendi hür iradesiyle hareket etmesidir.

Türkiye devletinin başında cülös ile birisi gelecek değıldir. Seçimle birisi gelecektir.

Eee, bizi bize bırakırlar mı? Bizi bize bırakıyorlar mı? İşte o noktaya geliyoruz. Herkes üzerinde taşıdığı sorumluluğun hakkını verecektir. Hep beraber taşıdığımız sorumluluğun hakkını vereceğiz.»

Kararlarına kimsenin karşı çıkamıyacağıını ve istediklerini yaptıracaklarını sanan komutanlar Demirel'in bu kesin direniş karşıısında hayrete düşmüşlerdi. Demek ki, Demirel halâ «etkisiz kişi» değıldi, halâ sesi çıkıyordu, en önemlisi halâ kendinde direnme gücünü bulabiliyordu .

Öyleyse, Demirel'le doğrudan doğruya görüşmekte, gerekirse onu terslemekte yarar vardı.

10 Şubat 1973 günü Demirel'e komutanların kendisiyle görüşmek istedikleri bildirilmişti.

Görüşme istemine verilen karşılık biraz daha hayret vericiydi:

«— Ben bir parti lideri olarak komutanlarla görüşmem. Bana iletcekleri bir mesele varsa Başbakana söylesinler, o da bana iletir. Ben devletin ne olduğunu, nasıl işlemesi gerektiğini bilirim.»

Aradan dört gün geçmişti. 14 Şubat gününün sabahı Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Kurmay Başkanı General Recai Ergin Demirel'in evine gelmiş ve komutanların görüşme ar-

zusunda ısrar ettiklerini AP liderine iletmişti. Aldığı cevap yine aynıydı:

«— Ben böyle bir konuşmayı mahzurlu görüyorum. Ordunun problemleri varsa, siyasal partiler elbette gerekeni yaparlar. Konulara gelince, böyle bir görüşmede sıfatlarımız nedir? Cumhurbaşkanı ve Başbakan ne olacaktır? Sakınca görürüm, istismara yol açacaktır.»

20 Şubat 1973 Salı günü General Recai Ergin telefonla tekrar aramıştı Demirel'i:

«— Arzettim söylediklerinizi. Endişelerinizi varit görmüyorlar.» demişti.

«— Ben varit görüyorum» diye karşılık vermişti Demirel ve sürdürmüştü sözlerini:

«— Karar bana ait sayın generalim. Seva-bi ve hatasıyla benim malımdır. Bu yönde hareket etmekle komutanların dileğini terslemiş olmuyorum. Siyasal buhranlardan çıkışlarda parti başkanları ile direkt temasların ve görüşmelerin kendilerini vikaye etmiş olmadığına inanıyorum.

Biz orduyu siyasetin dışında tutmağa çalışıyoruz. Komutanlar ve ordu bir siyasi parti değildir. Böyle bir konuşma konusu da elbette siyasi olacaktır. Eğer duyurmayı tasarladıkları bir mesele varsa, Cumhurbaşkanı ve Başbakan kanalıyla bize söyletebilirler...»

Demirel komutanların bütün görüşme isteklerini ve çağrılarını geri çevirdiği, bazı liderlerin ise komutanlarla görüştüğü günlerde ilginç

bir ordu bildirisi yayınlanmıştı. Reform yasalarının çıkarılacağından, anarşiye son verileceğinden söz edilen bildiriye, «Her siyasal parti bu görüşmelere, yani komutanlarla yapılan konuşmalara büyük içtenlikle katıldı. Adalet Partisi Genel Başkanı kendisine özgü bazı nedenlerle yapılan davetlere icabet etmekten kaçındı.» deniliyordu.

«Tek başına kalsa bile sonuna kadar gitmeye kararlı» olan Demirel, bildiriye kısa bir açıklamayla cevaplandırmıştı:

«— Adalet Partisi Anayasa'dan ve millettten aldığı teveccühle varlığını korumaktadır. Millete karşı sorumludur. Hesap vereceği yegâne merci millettir.»

Devlet Başkanı seçiminin çıkmaza girdiği sıralarda, 28 Şubat 1975 günü Cevdet Sunay parti liderleriyle görüşmeye karar vermişti. O günlerde en ilginç durumda olan kişi Sunay'dı elbette. . Ordu üst kademeleri görev süresinin uzatılmasını istiyorlardı. O ise, partilerin bu konuda anlaşmaları gerektiğini söylüyordu. Yine komutanlar Sunay'dan, partiler görev süresinin uzatılmasını reddederlerse, Gürler'i Devlet Başkanı seçeceklerine dair yazılı bir metin verilmesini öneriyorlardı. Gerçekten güç durumdaydı Sunay. . Gelişmeleri de iyi görmüyor, hattâ «havim» olarak niteliyordu. Milli Güvenlik Kurulu kendisinden, parti liderleriyle konuşmasını ve durumu değerlendirmesini istemişti.

Sunay, demokratik olmayan koşullar altında ve Demirel'in deyimiyle «Meclis'e dikte etti-

tilerek» seçilmiştiDevlet Başkanlığına.. Şimdi ise görev süresi dolmuştu ve gerçekten yorgun hissediyordu kendisini.. Oysa, komutanlar görev süresinin uzatılmasını, olmazsa Gürler'in Devlet Başkanlığına getirilmesini öneriyorlardı.

Sunay'ın Devlet Başkanlığına seçildiği günlerden beri çok şeyler değişmiş, köprülerin altından çok sular geçmişti. Artık Meclis'e karar dikte ettirme olanağı yoktu. Anayasa ve demokrasi savunmakla, korumakla kendilerini yükümlü gören Cumhuriyet kuşağının kararlı liderleri vardı ortada.. Ve onlar «sonuna kadar gitmek» gerektiğine inanıyor, tüm yürekleriyle varlıklarını ortaya koyuyorlardı.

İşte, bu kararlar liderlerin başında gelen Süleyman Demirel, en büyük siyasal partinin Genel Başkanı olarak 28 Şubat 1973 günü Çankaya yokuşuna tırmanırken şöyle düşünüyordu:

«Taviz vermemeliyiz. Bir kez taviz versek sonu gelmez. İp inceldiği yerden kosun.. Yaralanan demokrasiyi öldürmek değil, tedavi etmek gerek. Bu iş kurban istiyorsa onu da vereceğiz. Yeter ki demokrasiyi kurtaralım.. Uğruna bunca kurban verdiğimiz demokrasiden ne pahasına olursa olsun vazgeçmemiz düşünülmez:»

Çankaya köşkünde durum uzunca anlatılmıştı Demirel'e.. En büyük partinin Genel Başkanı olarak «vahim» olan durumu ancak o kurtarabilirdi. Sunay ordunun eğilimlerini, kendi görüş ve önerilerini bir bir sıralamıştı. Adalet

Partisi lideri ise aynı kararlklarla Sunay'a cevap veriyordu:

«Faruk Gürlere oy vermemiz mümkün değildir ve bu konuda önümüze konulacak metne imzâ koyamayız. Cumhurbaşkanı kendi hür iradesiyle seçemiyen bir parlamento, kapısına kendi eliyle kilit vurmuş olur.»

Demirel, Devlet Başkanı seçiminde parlamentonun hür iradesinin işleyip işlemeyeceğinin söz konusu olduğunu, 1961 Meclisi'ne Devlet Başkan ve Hükümet başkanının dikte ettirildiğini, 1971 Martında da aynı «dikte ettirme» işleminin tekrarlandığını, artık koşulların değiştiğini ve Meclisleri bir yana iten bir öneriyi kabul etmenin olanak dışı olduğunu açık bir dille anlatmıştı Sunay'a..

«Biz orduyu siyasetin dışında tutmaya kararlıyız. Orduyu bölmeye de razı göstermeyiz. Seçimle gelmesi gereken makama cülus ile gelmez» diyordu Demirel..

Diğer parti liderleriyle de Sunay, durumun umutsuzluğunu anlamıştı. Ecevit, «İsim üzerinde durmuyoruz» derken parlamentonun özgür iradesine saygılı olunması gerektiğini belirtiyordu. Kamuoyu ise görüşmelerin içyüzünü bilmediği için Gürlere Devlet Başkanlığı kesilmiş sayıyordu. Gürlere seçilmediği takdirde ordunun eyleme geçeceği. «İdareye el koyacağız» söylentileri dolaşıyordu her yerde.. Demirel bile, Güler'e oy vermenin birtakım sakıncalar, hattâ tehlikeler doğuracağını biliyordu ama, bunlara «Büyük tehlike'ye dönüşse bile

demokrasiyi kesin biçimde kurtarmak gerektiğine inanıyordu.

O günlerde Gürler bile. Jandarma Assubay Okulundaki bir akşam yemeğinden ayrılırken, kendini şimdiden Devlet Başkanı seçilmiş sayıyor ve şöyle diyordu:

«Belki asker olarak okulumuzu son ziyaretimdir bu...»

Demirel ise evinde «durum yargılaması» yapıyor ve sürekli olarak çalan telefonlara cevap veriyor, direniyordu:

«DURACAĞIMIZ YERİ İYİ BİLİYORUZ»

Ve beklenen sonuç acı biçimde çıkmıştı ortaya. Tüm direnişlere, matematiksel hesaplara rağmen 5 Mart 1973 günü Orgeneral Faruk Gürler emekliliğini istemiş, istemi kabul edilmişti.

Artık sivildi Gürler:.

Devlet Başkanı yine meclislere dikte ettirilerek mi seçilecekti? Cadı kazanına dönen görüşmeler bir sonuç vermemiş, cülûs ile başa gelmenin olanakları mı sağlanmıştı? Demirel ve Ecevit'in açık tutumu karşısında Gürler neye güvenerek ve hangi hesaplarla emekliliğini isteyebilmişti? Gürler, komutan arkaşlarının «Hayale kapılma» tavsiyelerine neden aldırış etmiyordu?

Gürler'in hesabına göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden ilk turda dörtüçün üstünde

oy alacak ve Devlet Başkanı seçilecekti. Oysa evdeki hesap çarşıya uymıyacak, Gürler pirince giderken evdeki bulgurdan da olacaktı!

Orgeneral Semih Sancar Genel Kurmay Başkan vekilliğine, Eşref Akıncı Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanmış, Faruk Gürler ise lâcivert elbiseler içinde Devlet Başkanlığı hayaliyle «Kontenjan senatörü» olmuştu.

Parlâmento açıkça zorlanmıyor muydu? Hiçbir parti açık veya dolaylı olarak Gürler'i desteklemediği, hesaplar da Gürler'in seçilemeyeceğini gösterdiği halde bu «gerdeğe girme» hazırlıkları neydi?

Jetler mi uçacak, tanklar mı çıkacaktı sokaklara? Herkes korku ve kuşku içindeydi ve çoğu, «Aman kan dökülmesin, birşey olmasın da varsın Gürler seçilsin» diyordu.

Oysa Demirel, «Demokrasi kurban istiyor-sa vermek, ama demokrasiyi kurban etmemek» kararındaydı.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve büyük gazetelerin çoğu da Gürler'i şimdiden Devlet Başkanı olarak görüyorlardı.

Ve tarihi gün gelip çatmıştı. 13 Mart 1973 günü saat 15.00'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ortak toplantısı başlamıştı. Localar yüksek rütbeli subaylarla doluydu ve lâcivert giysileri içindeki kontenjan senatörü Faruk Gürler, Devlet Başkanlığını garantilemiş bir görüntü içinde kontenjan senatörleri arasındaki ye-

rini alıyordu. Sadece Muhsin Batur yoktu görünürlerde. .

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ortak toplantısında, ülkeyi yedi yıl süreyle temsil edecek Devlet Başkanı'nın saptanması için oylama işlemi başlamıştı. İlk turda alınan sonuçlar şaşkınlık uyandırıcıydı Adaylardan Tekin Arıburun 282, Faruk Gürler 175, Ferruh Bozbeyli 45 oy almışlardı.

Mağrur bir görüntü içinde kontenjan senatörleri arasında oturan Faruk Gürler'in yüzü bembeyaz olmuştu. Demek ki, bütün baskılar, bütün korkutma tattikleri geri tepmişti, parlamento özgür iradesini kullanmakta kararlıydı.

Ne jetler uçuyordu göklerde, ne de sokaklarda tanklar vardı. Türlü söylentilerle Faruk Gürler'in Devlet Başkanı olmasını sağlamaya çalışan güçler sus pus kesilmişlerdi.

İkinci tur oylama işlemi de tamamlanmış ve sonuçlar açıklanmıştı, fazla değişen birşey yoktu: Arıburun'a 284, Gürler'e 176, Bozbeyli'ye de 47 oy verilmişti bu kez.

Aynı gün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Meclis'teki odasında telefon acı acı çalıyordu. Telefondaki sesin sahibi Tuğgeneral Ali Armağan'dı ve Gürler'in seçilmesi gerektiğini bildiriyordu:

«— Ya Gürler Paşa seçilecek, ya da iş başına. . .»

Ecevit, sakın ve kesin biçimde cevap veriyordu:

«— İki ölüm şeklinden söz ediyoruz generalim. . Biz kendi bulacağımız bir başka yolda ölmeyi tercih edeceğiz.»

O gece komutanlar Çankaya Köşküne çıkarak «durum yargılaması» yapmış ve «Sunay'ın görev süresinin uzatılmasından başka çare olmadığı» konusunda görüş birliğine varmışlardı.

İşte bu noktadan itibaren Demirel'in matematiksel politikası sonuçlarını gösterecekti. Çankaya Köşkünde varılan karar Adalet Partisi Genel Başkanı'na iletildiğinde alınan cevap yine aynıydı:

«— Parlâmento bilir. . .»

Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması teklifi de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilince, Devlet Başkanı seçimi iyice çıkmaza girmiş ve bunalıma dönüşmüştü.

Sonuçta, Fahri Korutürk adı üzerinde anlaşmaya varılacak ve Korutürk ilk turda Devlet Başkanı seçilerek demokrasinin, parlâmentonun bir büyük zaferi dünya kamuoyunca saygıyla selâmlanacaktı.

O günlerde en çok yorulmuş, demokrasinin kurtarılması, parlâmentonun saygınlığı ve iradesinin sağlanması yolunda korkusuzca direnmiş olan Süleyman Demirel, Devlet Başkanının seçimi konusunda sürdürülen çabaları şöyle anlatacaktır:

«— 13 Mart 1973'de yapılması gerekli Cumhurbaşkanlığı seçimi, bunalımın temelinde yatan

önemli bir hâdise idi. 1971 bunalımı ile irtibatı vardı. İlerisi ve gerisi vardı. Parlâmentonun hür iradesinin işleyip işlemeyeceği söz konusu idi. 1961 meclisine Cumhurbaşkanı ve Hükûmet Başkanı dikte ettirilmişti. Yapamayacağı şeyler de keza bildirilmişti. 1961 meclisi bunları kabul ederek açılmakla, insiyatifinin büyük bir kısmını kaybetmişti. 1971 Martında kimin hükümet olacağı ve Meclislerin ne yapması lâzım geldiği, keza dikte edilmişti ve Meclisler bunu kabullenerek kapılarını açık tutmağa rıza göstermişlerdi. 1973 Martında Cumhurbaşkanı'nın görev süresi bitmekte idi. Şimdi sıra, Cumhurbaşkanı'nın kimin olacağına geliyordu. O günün Genel Kurmay Başkanının orduya bir çeki düzen verdikten sonra Cumhurbaşkanlığına getirilmesi, kumandanların arzusu olarak benden talep olunmuştu. Ben böyle bir şeyin olamayacağını, mevcut Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanlığa getirilmesinin kabullenilmesiyle, Meclisin hak ve yetkilerinden vazgeçmiş gibi bir durum hâsıl olacağını ;artık bundan böyle Cumhurbaşkanlığından bir önceki basamağın Genel Kurmay Başkanlığı olacağını, Genel Kurmay Başkanlığı müessesesinin, orduda Cumhurbaşkanlığı kavgası haline getirilmesiyle ordunun büyük zarar göreceğini, Meclisleri bir kenara iten, böylece rejimin şeklini değiştirecek olan bu ordu iç bünyesini tahrip edecek olan böyle bir teklifin karşısında olacağımızı ifade ettim. 25 Ocak 1973 tarihinde toplanan Adalet Partisi Ortak Grubunda ise şunları ifade ettim:

«Bir memlekette Cumhurbaşkanı seçilmesi hâdisesi, gayet tabii önemlidir.»

«Bir memlekette Cumhurbaşkanı kim seçilecektir? Meselenin konuşulmasını hiçbir şekilde hayretle, taacüple karşılamıyorum. Ama, hayret ve taacüple karşıladığım bazı şeyler vardır. Cumhurbaşkanı seçecek organ, Cumhurbaşkanı acaba nasıl seçilecektir diye bir tereddüdün içinde olamaz.»

«Cumhurbaşkanının nasıl seçileceği Anayasada yazılı mı? Yazılı. Anayasamız nasıl seçileceğini göstermiş mi? Göstermiş. Öyleyse neyin münakaşası yapılmaktadır? Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iradesi ipotek altında mıdır? Türkiye Büyük Millet Meclisi iradesinin ipotek altında olduğunu tescil ettirirsek, Ekim'de yapılacak seçimde vatandaşın önüne nasıl çıkacağız?»

«Anayasanın bazı yerlerine riayet edilmediği bir gerçek. Muhtıraya verilen cevap bunu tescil etmiştir. Bu doğrudur. Bunun cevabı gayet kolaydır. Nihayet istifadır. İstifa ediyoruz, buyurun dedik Başka yapılacak bir şey yoktu. Parlâmentonun kapısını bir gün ardına kadar açarız ümidiyle ve parlâmentoyu kapattırmamak için o davranışın içine girdik. Aksini yapsa idik, o gün parlâmento kapanabilirdi ve biz siyaset yapmamış, hislerimize kapılmış olurduk. 14 Mart 1971 günü huzurunuzda aynen şunları söyledim: «Aldığımız karar gönlümüzce alınmış bir karar değildir. Başka türlü karar almanın zararı bize ait olsaydı, bu kararı almazdık.» Bu noktada anayasayı savunmak bizim için bir

emri zaruri idi, bunu yapmazsak; varoluş sebe-
bimiz ortadan kalkıyor, savunulacak başka bir
şey kalmıyordu. Onun için arkadaşlarıma,
«Hikmet-i vücudu anayasa rejimini savunmak
olan bir Parlâmento, Anayasanın bir-iki yeri ze-
delendi diye her yerinin zedelenmesine rıza gös-
teremez; bizzat kendisi anayasada yeni delik-
ler açılmasının âleti olamaz.» dedim ve arkadaş-
larımdan bütün spekülasyonlara kulaklarını tı-
kamalarını rica ettim. Türkiye Cumhuriyetinin
Cumhurbaşkanı Türk Parlâmentosunun, Türk
anayasasında gösterildiği şekilde hür iradesiyle
seçeceğini beyan ettim.»

«Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir Cum-
hurbaşkanı seçmeyi başaracak. Kendi hür ira-
desiyle hareket ederek, bunu yapacak, Türk
Devletinin başına cülûs ile birisi gelecek değil-
dir, seçim ile birisi gelecektir. Cumhuriyetin
alâmeti farikası budur. Hep beraber taşıdığı-
mız sorumluluğun hakkını vereceğiz Milletimi-
zin huzuruna memleketi bu çalkantılardan çı-
karmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kendi
hür iradesiyle bir Cumhurbaşkanı seçmiş ola-
rak çıkaracağız.» dedim.

Süleyman Demirel'e göre bir devlet ada-
mının mezara kadar götürmesi gerekli sınırlar
vardır. Bunların açıklanması ülkeye ve ulusa
zarar verebilir. Bu nedenle, Devlet Başkanı se-
çimlerinin perde arkası, kendisine yönelen baskı,
hatta tehditler konusunda fazla açıklama yap-
mayı gereksiz görmüştür. Demirel, Devlet Baş-
kanı seçimleri sırasında oluşan ve gelişen olay-
lardan söz ederken sadece «Üzücü olan, şık ve

zarif olmıyan işler cereyan etmiştir» demekle yetinmiştir.

Demirel bu konuda şunları açıklamıştır:

«— 25 Ocak 1973 tarihindeki konuşmam arkadaşlarım tarafından tasvip olunmuş ve bunun gereğine uyulmuştur. Genel Kurmay Başkanını Cumhurbaşkanı yapma faaliyetleri, Şubatın başından Martın sonuna kadar devam etmiştir. Bunların tafsilâtını açmakta fayda görmüyorum. «Üzücü olan, şık ve zarif olmıyan işler cereyan etmiştir.» demekle hislerimin bir kısmını ifade ettim kanaatindeyim. 15 Mart 1973 günü yaptığımız temaslar, Adalet Partili üyelerin desteğine mazhar olmuş, adaya, başka partilerden oy sağlamıyacağımızı göstermiştir. 16 Mart günü seçimlere devam edilmiş ve netice alınmıyacağı tespit olunmuştur. Reylerdeki kilitlenme dolayısıyla yapılamıyan Cumhurbaşkanı seçiminin genel seçimlerden sonra bırakılması için girişilen teşebbüs başarıya ulaştırılamamış, bunun üzerine yeni hal çareleri aranmıştır. 6 Nisan 1973 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi hür iradesiyle Cumhurbaşkanı seçmeyi başarmıştır.

«Herseyde bulunan iktidarlar gibi insanın da yalnız birtakım iktidarlari, örneğin düşünmek, hatırlamak, hareket etmek gibi gücü vardır; fakat bunlardan başka o kendi iktidalarını sevk ve idare eder, yani bu iktidarlari elinde tutar ve bunlari istediği gibi kullanır.»

Lider olarak ortaya çıkmak kolaydır. Hatta bir süre için lider olarak kalabilmek de kolaydır. Ama, liderliği halk yığınlarına kabul ettirmek ve uzun süre lider olarak kalabilmek güçtür. Rastlantıların ortaya çıkardığı, rastlantıların yükselttiği lider, politikanın ve zamanın acımasız çarkları içinde çok çabuk tükenir, erir.

Süleyman Demirel bir liderdir. Onu ortaya çıkaran ortam ve koşullar konusunda türlü eleştiriler olmuştur. Bir rastlantı sonunda büyük halk yığınlarının gönül verdiği partiye ge-

nel başkan seçildiği söylenmiştir. Bir yüksek mühendis, bir hesap adamı olarak politikada başarı kazanmasının olanak dışı olduğu ve kısa bir süre sonra sahneden çekilmek zorunda kalacağı öne sürülmüştü. Demirel, gerçekten rastlantıların ortaya çıkardığı bir lider olsaydı bu güne kadar lider olarak kalabilir miydi? Üstelik, öylesine yüklü, öylesine güç koşullar altında..

Demirel'in liderliği onüç yılı aşmıştır. Demokratik düzenlerde onüç yıl süreyle büyük halk yığınlarının güvenilir önderliğini yapmak kolay iş değildir. Heran namluların soğukluğunu şakağında duyarak, heran ölüm hücrelerinin karanlığına hazırlanarak bunca yıl liderliğini sürdürebilen liderlerin sayısı azdır.

Demek ki, Süleyman Demirel, son çağ Türkiye'sinde misyonu olan, gücü olan, ağırlığı olan, inanç ve kavgalarıyla gelecek kuşaklara örnek olan bir kişidir ve onun kişiliğinin hikâyesi daha nice politikacıya direnme, dayanma ve kavga gücü verecektir.

27 Mayıs 1960 ihtilâlinde sonra devrin akışına, rejimin yürümesi veya yürümemesine, demokrasinin yaşaması veya yaşamamasına onun kişiliğinin yön verdiği bir gerçektir. Politika hayatı boyunca rejimin geleceğine etki edecek yüreklilikteki karar ve direnişleriyle Süleyman Demirel adı sürekli olarak saygı görecektir. Ve elbette Demirel'in kişiliği, görüşleri, türlü yurt ve ulus sorunlarına ilişkin düşünceleri uzun eleştirilere konu olacaktır.

Gelecek kuşaklar, onun tarihsel kişiliği konusunda —ki bu kadar kısa sürede hiç kimse kişiliğini tarihselleştiremez— kesin bir yargıya varma gücüne sahip olabilecek, Demirel'in yaşadığı ortamı karşılaştığı koşulları karıştığı olayları, bu olaylar içindeki durumunu, direnişlerini gerçek ölçüleri içinde değerlendirebilecek ve kendi gücü oranında değil, onu da aşan bir kararlılık anıtıyla karşılaşacaklardır.)

Süleyman Demirel, son çağ Türkiye'sinde çok rastlanan politika tiplerinin aksine bir «efsane» değil, bir «gerçek» tir. Bunu, onüç yıl aşan süre içinde güçlü liderliği, kişiliği ve toplum çıkarlarına yönelik kavgalarıyla kanıtlamıştır. O, kendisine yönelen tüm tepkilere kinlere, hınçlara ve saldırılara rağmen halâ güçlülüğünü sürdürmektedir. Halâ geniş bir hoşgörü içinde ve o geniş yüreğiyle temsil ettiği halk yığınlarına umud dağıtmaktadır.

Kusursuz kişi yoktur elbette ve Demirel'in de herkes gibi bazı kusurları olacaktır. Ne var ki, Türkiye'de sürdürülen yanlış politika geleneğine uyularak onun en küçük kusurları adetâ abartılarak büyük eleştirilere konu edilmiş, sağlam kişiliği, görüşleri, inançları, kavgaları üzerine fazla söz söylemekten, yazmaktan kaçınılmıştır. Oysa, rejimin ve ülkesine yıkılmasına yönelik eylemlerin kıyasıya sürdürüldüğü bir dönemin, silâhların gölgesinde, hattâ idam sehparlarının altında demokrasiyi yaşatma kavgasının verildiği bir çağın dirençli lideridir Demirel ve onun tarihçe de belgelenecek bu güçlü yanı eleştirilere konu edilmemiştir nedense..

Demirel'de her zaman görülebilecek başlıca nitelikler; yenilgi bilmez yurt sevgisi, mağrur ve soğuk yüreklilik, disiplin inancı, yasa saygısı ölçü ve hesaba dayanan düşünce, kendine daima egemen olan güçlü bir iradedir.

Doyurucu olgular topluluğu onda birarada ve aynı yolda yürür, bu olgular topluluğu da hizmet ve uygulamaların toplu yöntemini, siyasal metodu oluşturur. Bir uygarlığın, bir toplum huzurunun, bir mutlu dünyanın gerçekleştirilmesine yönelik bir metoddur bu.. Ve bu metodun temel yöntemleri yurt gerçeklerine dayanmaktadır.

Demirel'deki olgular topluluğu nedir? Neye yönelik yöntemleri amaçlamaktadır bu olgular?

Çağdaş dünyada Türk toplumunu geri kalmışlıktan kesinlikle kurtarmak.. Sınıflararasındaki büyük sosyal ve ekonomik çelişkileri ortadan kaldırmak.. Halk yığınlarını gerekli altyapı kuruluşlarına hızla kavuşturmak.. Her kesimden meslek sahiplerinin, işçilerin, köylülerin sosyal adalet içinde, güvenli, sağlıklı ve mutlu yaşamalarını sağlamak.. Okuyacak yaşa gelmiş her Türk çocuğunu okuma, herkesi ekonomik güvence içinde yaşama olanağına kavuşturmak.. Özgürlüklere dokunmamak ve tüm insan haklarının geçerliliğini sağlamak..

Yurt ve topluma hizmet yolunda geçerlilikleri ve gereklilikleri tartışılmaz çağdaş olgulardır bunlar.. Elbette sadece Demirel değil, Türkiye'nin kalkınması ve mutlu olması yolun-

da kavga eden, çalışan, çarpınan herkesin özlediği ilkelerdir. Ne var ki, yöntemler değişmekte ve birçokları yanlış yöntem seçerek iyilik yerine kötülöklere yolaçmaktadırlar. Ama, bir hesap adamının mantığı yanlış yöntemlere sapsamaz. Bu nedenledir ki, Demirel, bir ekonomi uzmanı, bir toplumbilimci, hattâ çekirdekten yetişme bir politikacı olmadığı halde, toplum kalkınmasının ekonomik plânlamasında, uygulamada ve toplum çıkarlarını ilgilendiren kararlarda yanılmamıştır.

Demirel'in yanılmamış olduğunu 12 Mart 1971'den sonra gelişen olaylar kesinlikle kanıtlamıştır. Kanlı eylemlerin bir otorite zaafından doğduğunu sananlar, 12 Mart'tan sonra ilân edilen sıkıyönetim dönemlerinde bile eylemlerin sürdürüldüğünü görmüşlerdir. İstenilen reformlardan hiçbirini bugüne kadar gerçekleştirilememiştir. Reform yapmayı kısa süreli ve kolay sananların yanıldıkları ise bir gerçektir.

12 Mart muhtırasıyla görevden uzaklaşmak zorunda kalan Demirel, koşullar elverse de şimdiye kadar işbaşında kalsaydı durum ne olacaktı? İşte bu sorunun cevabını gerçek ölçüleri içinde verebilenler, Demirel'in bir politikacı ve devlet adamı olarak taşıdığı değerler konusunda doğru yargıya varabileceklerdir.

Türk toplumu 1960 yılından itibaren sürekli bir değişimin, bir yapısal değişimin içinde olmuştur. Demokrasi ve özgürlük anlayışı değişmiş, ekonomik bağımsızlık gereğine inanılmış, hızlı bilinçlenmenin yanında endüstriyel toplu-

ma geçişin güçlükleri halkın birtakım deneylerden geçmesini sağlamıştır. Bağınazlık zincirleri kırılmış, geri kalmışlığın, yoksulluğun bir kader olduğu inancı geçerliliğini yitirmiştir. Gelişen toplum yapısı ve tarım toplumundan endüstriyel topluma geçişle birlikte birtakım ihtiyaçlar, istekler de doğmaya başlamıştır. Kırsal alanlardan kentlere doğru yoğunlaşan akın iş ve istihdam sorunlarıyla Türk ekonomisini yeni atılımlara zorlamıştır. Böylesine hızla değişen, gelişen bir toplumun özlemlerine, isteklerine cevap verecek liderlere de ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Demirel'in birdenbire ortaya çıkışının, halk yığınlarının da onu birdenbire benimseyişinin nedeni budur. Demirel çağın gerçeklerini, toplumun gereklerini iyi bilen kişidir. İçinden çıktığı halka neyin götürülmesi gerektiğinin bilincindedir. Eksiklikleri, yoklukları, ihtiyaçları yerinde görmüştür, halkla ilişkisini yitirmeden, onların ihtiyaçlarını karşılamak olanağı şimdilik olmasa bile, gelecek için umud vermesini başarmıştır.

«Halklar düşünmeyi severler, ama artık 'masal dinlemek' istemedikleri bir an gelir. Gerçekler, rakamlar, tanıklar istenir her yanda. Söylevlerin, yazıların uslûbu bile tumturaklıktan, ahenklikten sıyrılır, kısa, kesin cümleler, akılda tutulabilecek sarsıcı kalıplar arar.»

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Süleyman Demirel'in rejim, demokrasi, kalkınma, ekonomi, sosyal refah devleti, eğitim, reform ve diğer konulardaki görüşleri başlıbaşına birer eleştirci ve inceleme konusudur. Biz bu eleştiri ve inceleme işini başka bir araştırmamızda ele alacağımızı bildirirken, onun temel konulardaki bazı görüşlerini buraya almayı yararlı görüyoruz:

E Ğ İ T İ M :

«Türkiye'nin en önemli meselelerinin başında eğitim gelmektedir. Rejimin ve devletin

güvenliği, kalkınma gibi konuların kilidi eğitimidir. Eğitim meselesi mes'ut insanlardan müteşekkil bir yapıya nasıl varılacağı meselesidir. Beyinleri yıkamak değil, onları zenginleştirmek, insan olma vakarına sahip kişiyi yetiştirme meselesidir. Eğitim meselesi, hür ve kişiliğine sahip, doğru düşünen, sağlam ve sıhhatli karar verebilen vatandaşı yetiştirme meselesidir.»

*

«Eğitim, kişiyi sadece maddî refaha değil, saadete de ulaştırmayı gaye edinmiştir. Kişi, insan olma vasfından gelen vazgeçilmez birtakım haklara sahip olduğuna göre, cemiyetin zenginleşmesinde, şahısların teşebbüs güçleri ve yaratma kabiliyetlerinin çok önemli bir faktör olduğu inkâr edilemez.

Esasen Anayasa nizamımız da bu gerçeklere dayalı bir toplum yapısı düzenlemiştir. Bu itibarla, seçilecek eğitim modeli tek yönlü olmayacaktır. Hür demokratik cumhuriyetin savunucusu fertleri, yapmış buldukları ideal tercihe, seçmiş oldukları hayat felsefesi ve yaşama tarzına uygun olarak yetiştirmek mecburiyeti vardır.»

*

Hür demokratik toplumun insanına çok daha sağlam olduğu ispatlanmış bir fikri sistematik verilmelidir. Bunun hürriyet nizamının kaidelerini öğreterek yapacağız. Eğitim sistemi-

miz, sebeplerden neticeye gitmeyi bilen, muhakeme kabiliyeti gelişmiş, aklın ve hissin, kararlarında ve tercihlerinde ne derece rol oynayabileceğini tayin edebilen, düşünen ve ona göre hareket edebilen insanı yetiştirmelidir.

Eğitim herkes için daha iyi yetiştirme, fikri ve bedeni gücünü daha iyi değerlendirme vasıtasıdır. Bu vasıtaya bütün vatandaşların buldukları şartlar ne olursa olsun sahip olmaları gerekir. Buna, eğitimde fırsat eşitliği diyoruz.

Eğitimde gaye, herkes için eğitimidir. Eğitimi bir zümrenin imkân ve imtiyazı olarak düşünmüyoruz. Herkes için eğitim, hür, şahsiyetli, milliyetçi, memleketçi, cumhuriyetçi ve mes'ut topluluğu hedef tutan eğitimidir.»

*

«Eğitim sadece organize kuruluşlar marifeti ile ifa edilen ve belli sürelerde sonuçlanan bir hizmet telâkki etmiyoruz. Vatandaşın, cemiyetin değişen sosyal ve ekonomik şartlarına kendini devamlı olarak uydurabilmesi ve hayatın her çağında daha yukarı bir seviyenin bilgi ve imkânlarını edinebilmesi için sürekli eğitim zaruri görüyoruz ve tabii hak telâkki ediyoruz.»

*

«Üniversiteleri, genel eğitim plânlarımız içinde, millî eğitim hakkında tespit etmiş olduğumuz prensiplere dayalı yüksek bilim mües-

seseleri olarak görmekteyiz. İlimin ancak hürriyet ortamında gelişebileceği, hür tefekkürün ise, yaratıcılığın kaynağı olduğu gerçeği karşısında, üniversitelerin ilmi çalışma ve araştırmalarında sahip olmaları zaruri serbesti ortamını korumaya kararlıyız. Üniversitelerde çeşitli sistem ve modellerin tartışılması tabiidir. Ancak, bunlardan herhangi birinin, özellikle cemiyetin temel nizamını, yani demokratik cumhuriyet nizamını tanımayan fikirlerin, değerleri üzerinde baskı kurmasını, ilim hürriyeti ve Millî Üniversite kavramı ile bağdaşır görmüyoruz.»

SOSYAL REFAH DEVLETİ :

«Anayasanın devletin temel vasıflarını ortaya koyarken hükme bağladığı sosyal devlet karakteri, Türkiye’de devletin yapısını ve görevlerini belirleyen en önemli unsurdur. Anayasa sosyal devlet terimini kullanırken devletin görmekle yükümlü olduğu vazifeleri ve bunların istikametini tayin etmek istemektedir. Anayasa sosyal devlet terimini kullanırken rejimin temel karakterini ifade etmemektedir. Sosyal devlet ekonomik ve sosyal gayeleri olan, varılması gerekli sosyal ve ekonomik hedefleri olan bir devleti belirtmek maksadı ile kullanılmıştır.

«Sosyal refah devleti bir gayedir. Bu gayeye varabilmenin araçlarını sağlamak, toplumun bu imkânlardan daha fazla ve daha adaletili bir şekilde faydalanmasını temin etmek devletin vazifesidir. Bu hale göre:

«Sosyal refah devleti anlayışımızda fırsat eşitliği vardır. Kişilerin sahip oldukları ekonomik imkânlar, veya yetiştikleri çevrenin kaderlerini tayinde tek etken olmasını reddediyoruz. Fırsat eşitliğinin kabiliyetli her çocuğa ve gence sadece kabiliyetli ve gayretli ölçüleriyle tayin edilen okuma imkânı, kabiliyetli çalışma arzusu olan her kişiye sadece bu vasıfları dikkate alınarak sağlanacak iş imkânı olarak anlıyoruz. Sosyal refah devletine varmada fırsat eşitliğini sağlamayı devletin ilk görevi telâkki ediyoruz.»

«Sosyal refah devleti bir hizmet devletidir. Hizmet kamu adına ve kamu yararına yapılır. Gayesi fertlerin daha iyi hayat yaşamalarını sağlamaktır. Hizmet, devletin bürokratik çarkına meşgale bulmak için yapılmaz. Bu itibarla, sosyal refah devleti kendisi ile meşgul bir devlet için değil, ağır devlet çarkını döndürmekle mahmul bir devlet değil, kısacası, kendisi kendine mesele olan bir devlet değil, milletin meselelerini çözmekle görevli ve çözmeye emin bir hizmet devletidir.»

«Sosyal refah devletinde güçsüzü güçlü hale getirmek esastır. Bunun için güçlünün ülkedeki refah dengesini ve iç barışın temininde devletin yapacağı hizmetlere daha fazla katkıda bulunması tabiidir. Vergi tatbikatında uygu-

lanan farklılıkların nedeni budur. Alt gelir grupları için devletin sadece âdil gelir sağlığını sağlamakla yani, emeğinin ve çalışmasının gerçek karşılığının ödenmesini temin etmekle görevi bitmemektedir. Alt gelir gruplarında yapılması gerekli bir takım sosyal yardımlar gruplara gelirler üzerinde bazı imkânların da intikal ettirilmesini gerekli kılmaktadır. Bizim sosyal refah devleti anlayışımızda, gelir dağılımı ve bu dağılımdaki adalet mefhumu herkese insanca hayat hedefine vardırıcı bir muhteva kazanır. Bu muhteva gelirin ekonomik karakteri yanında bir sosyal karakterin de bulunduğu kabul ettiğimiz ifadesidir. Bu muhteva işverenin, müteşebbisin, işletme sahibinin aynı zamanda bir sosyal mesuliyetinin bulunduğu ve bu mesuliyetini ifa etmekle yükümlü olduğu, hürriyet nizamını yaşatmak ve geliştirmek için hürriyet ve refahı birarada sağlamak için şart olduğu kabulünün ifadesidir.»

«Güvenlikten yaşlının, kimsesizin, bakımsızın, malûlün, çaresizin, işsizın yarın ne olacağı korkusundan kurtulmasını anlıyoruz. Aç kalma korkusu olmayan vatandaş doktor bulma, ilâç bulma endişesinden kurtarılmış vatandaş, sokakta bırakılma veya sokağa atılma şüphesini duymayan vatandaş. . İşte bizim sosyal refah devleti anlayışında güvenlikte kastimiz budur. Sadece çalışanların ve belli bir sisteme bağlı olarak, belli bir yaştan sonra elde edebildikleri güvenlik imkânını sosyal refah devleti için yeterli görmüyoruz. Sosyal refah devletinde güvenlik sisteminin uzanmadığı vatandaş

kalmıyacaktır. Henüz köylü, çiftçi, ev kadını sosyal güvenlikten yoksundur. Sosyal güvenlik sistemi çiftçi ve köylüyü kapsayan bir zirai sigorta ile hemen tatbik edilmelidir. Zirai sigorta mahsulün tabii âfetler ve benzeri sebeplerle telef olması halinde milyonlarca kişinin açlıkla karşıya kalmasını önliyecek bir sistem olmalıdır.

Belli yaşa gelmiş çalışmıyacak durumda olan, geçinecek imkânı bulunmıyan kişiler için devletin mükellefiyetlerini tesis eden bir sistemin getirilmesini zaruri görüyoruz. Sosyal refah devletinde çaresiz kişi olmayacaktır. Her kesin yararlanacağı ve üye olmağa mecbur olduğu genel sağlık sigortası derhal kurulmalıdır. Genel sağlık sigortası primleri ve bunun neticesinde meydana gelecek uygulama kişileri belli doktor ve hastahanelerde muayene ve tedaviye mecbur bırakmıyan bir sistem olmalıdır.»

R E F O R M :

«Reform veya yenileşme ideolojik bir slogan ve bir heves meselesi değildir. Bir lüzum meselesidir. Sadece bugünün ihtiyaçlarını karşılamağa elverişli bir uyumu değil, yarının gereklerini de dikkate alması gereken bir hamledir. Ayrıca, gelişme hamleleri mutlaka bu günden daha iyi bir hedefi öngörmelidir. Yani, daha iyi işleyen bir iradeye nasıl kavuşabiliriz? Daha müreffeh insanların yaşadığı bir ülkeyi nasıl yapabiliriz? Kişileri nasıl daha hür ve yaratıcı hale getirebiliriz? Ülkenin kaynaklarını

nasıl daha fazla güvenliğe kavuşturabiliriz sorularına cevap aramak gelişme hamlelerini gerçekçi zir zemine oturtmak için şarttır.

Türkiye'de şimdiye kadar reform istekleri bu soruların cevabı ile birlikte formüle edilmiş değildir. Reform bir sihirli anahtar haline getirilmiş, ne olursa olsun reform, nasıl olursa olsun reform iddiaları ortaya atılmıştır. Neyi yaparsak hangi neticeyi alırız, bu netice ihtiyaçların cevabı mıdır, uygulayacağımız yöntem ne olmalıdır? Bu yöntem umduğumuz sonuç için ne derece elverişlidir sorularına bütünü ile cevap bularak ona göre çözüm yollarını ortaya atmak gerekmektedir. Tabiatı ile böyle bir modeli ortaya koyabilmek için evvelâ memleket meselelerini iyi bilmek gerekmektedir. Art fi-kirlerden arınmak gerekmektedir. İdeolojik saplantılardan kurtulmak gerekmektedir.»

«Türkiye'de devletin bir hizmet kuruluşu olduğu ve kendisi için değil millet için mevcut bulunduğu gerçeğini savunuyoruz. Devletin iyi işlemesi, iyi hizmet etmesi, kişinin ekonomik ve sosyal şartlarının gelişmesine yardımcı olması şarttır. Devlet idaresi müşküllerin hal yeridir. Çarenin bulunduğu makamdır. Güven duyulan, gerektiğinde sığınılan, yardımından istifade olunan bir mercidir. O halde devlet idaresi zorlaştırıcı değil kolaylaştırıcı vasıfta olacaktır.

Hizmet götüren ve iş bitiren bir idare..
Prensibimiz devletin halkın yanında ve halkla

beraber olmasıdır. Vatandaş iş ile ilgili idareye başvurunca mutlaka bir sonuç alacaktır.»

*

«İdarenin ekonomiye yükü değil katkısı sağlanacaktır. Engel olucu devlet değil destek olucu devlet yapısına kavuşmayı zaruri görmekteyiz. Devlet ekonomik faaliyetleri bizzat hangi sahalarda ve ne maksatla yapacaktır, iyi belirtilmelidir. Burada karma ekonomi kavramına açıklık getirilmesinin zaruretine ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yeniden organize edilirken hangi prensiplerin dikkate alınmasının gerekli olduğuna işaret edelim. Karma ekonomi, kamu ve özel kesimin yan yana ve eşit şartlar içinde iktisadi faaliyetlerde bulunabildiği bir sistemi ifade etmektedir. Ancak, karma ekonomide, maliyet, pazar ve rekabet vardır. Karma ekonomiden kaynakların maksimizasyonu feda edilmemiş aksine bu gayeyi elde edebilmek için devlete vazife verilmiştir. Bu itibarla kamu teşebbüslerinin kaynak israfına hakları olmadıkları açıktır. Mevcut millî kaynağın harekete geçirilmesi için veya sosyal bir gayenin başka türlü tahakkuk ettirilmesi imkânsız görülüyorsa, faaliyet kamu hizmeti veya umumun güvenliği ile yakından ilgili bulunuyor ve başka şekilde de bu gayenin tahakkuku imkânı bulunmuyorsa veya kaynağın ancak kamu tarafından ve onun yardımı ile harekete getirilmesi mümkün ise bu taktirde kamu işletmesine gitmek gerekecektir.

Kamu personeli ıslahatı yeni baştan ele

alınmasını gerekli kılacak hale getirilmiştir. Kanun gücündeki kararnamelerle yapılan düzenlemeler maalesef sistemi tanımaz hale getirmiş ve birçok haksızlıklara sebebiyet vermiştir. Ehliyete ve mesuliyete göre bir ödeme sistemi bu ıslahatın yeni baştan ele alınışında esas olacak, kamu personeli ücretleri hayat şartlarına kolay uyabilen bir modele bağlanacaktır.»

SANAYİLEŞME :

«Bir ülkenin kalkınması, halkının hayat düzeyinin yükselmesi, kendi kendine yeterli bir ekonomik seviyeye ulaşması, sosyal refah devletinın gereklerini karşılayabilecek maddi kaynakların temin edilebilmesi, sanayileşme ile sıkı sıkıya ilgilidir. Sanayileşme sadece ileri ülkeler seviyesine biran önce varmada en müessir araçlardan biri olarak kalmamaktadır. Daha medenî bir sosyal yapıya ulaşabilmek sanayileşmeden ayrı düşünülememektedir. Artan nüfusun ortaya çıkardığı istihdam problemini sanayileşmeden çözmek mümkün olamamaktadır.

Türk toplumunu bir refah toplumu haline getirmek kararındayız. Refah toplumu, ihtiyaçları fazla olan bir toplumdur. Geliri yüksek, tüketimi de yüksek bir toplumdur. Refah toplumuna daha fazla üretimle, daha fazla iş imkânı ile, çalışanlara daha fazla ödeme imkânı ile ve nihayet daha fazla tüketimle varılabilecektir. Sanayileşmeyi, sahip olduğumuz tabii ve beşeri kaynakları daha iyi değerlendirme imkânını bize verebileceği için, daha fazla katma de-

ğerin ülkede kalmasını sağlayacağı için, daha büyük gelir paylarını bölüşmek imkânını Türk toplumuna getireceği için istiyoruz. Sanayileşme ile tarım toplumundan endüstri toplumuna geçiş hamlemizi gerçekleştireceğiz. Daha fazla tüketim imkânına kavuşmuş, daha fazla kazanan rahat iş bulan bir yapıya kavuşmak için sanayileşmeyi bir gaye, mutlaka varılması gerekli bir hedef olarak görüyoruz. Sanayileşmeyi ülkenin mevcut bütün fiziki imkânlarını daha iyi değerlendirerek zenginleştirmek için istiyoruz. Sanayileşme stratejisinde öncelik daha fazla kaynağı daha kısa sürede değerlendirme imkânını veren tercihlerde olacaktır.»

«Türkiye yurt dışına daha fazla mal ve hizmet satarak ödemeler dengesini sağlam ve sıhhatli kaynaklara dayandırmak zorundadır. Dış pazarlara daha fazla sanayi mamulü satmak zorunda olan Türkiye sanayiinin o pazarların içinde yaşam gücüne sahip ve rakipleri ile mücadele edebilir bir güçte olmak mecburiyetindedir.

Türkiye'nin kısa sürede çözüme mecburiyetinde olduğu istihdam problemi sanayileşmenin stratesinin tesbitinde büyük bir ağırlık taşımaktadır. Türkiye'de kurulacak sanayii rekabet şartları feda edilmeksizin dış pazarlara çıkış imkânları maliyet ve vasıf bakımından tehlikeye atılmaksızın işgücü yoğun sanayi dallarında ve teknolojik tercihlerde gelişmeyi sağlamakta yarar vardır.

Sanayii sadece teknoloji değil, modern sevk ve idareyi, modern müteteşbis kavramını da Türkiye'ye getirmelidir.

Sanayii yeni üretim, yeniden fazla değer, yeniden fazla kaynak sonucunda daha fazla vergi, daha fazla özel tasarruf, yani daha fazla kamu hizmeti, daha fazla yeni yatırım imkânı meydana gelebilmelidir. Buna ekonomiyi büyü-tücü, ülkeyi geliştirici sanayii diyoruz. Ekonomik büyümeye dönük olmayan sanayii tercihlerini kaynak ısrافی sayarız.»

«Sanayileşme ortamının bir unsuru da alt yapıdır. Altyapı Türkiye kalkınmasının, sosyal refah devletine erişmenin de temel unsurlarından biridir. Sanayii tesisleri için elverişli kuruluş yeri bol ve ucuz enerji, ulaşım ve haberleşme imkânları yalnız bugünün değil, yarının sanayileşmiş Türkiye'sini dikkate alarak meydana getirilmelidir. Büyük Türkiye'nin alt yapısı bugünkü hükümetlerin henüz düşünemedikleri rakamlarla ifade edilecektir.

Sanayiye özellikle ham madde ve temel malların muntazam ve dünya şartlarına uygun fiyatlarla temin edilmesi de esastır.

Türkiye sanayileşirken, kapalı bir ekonomi içinde bulunmadığı ve bundan sonra da bulunamayacağı, münasebette bulunduğu ülkelerin gelişmişlik seviyesine kısa sürede varma

azminde olduğunu gözden uzak bulunduramayız. Bu itibarla Türkiye başkalarının münasip gördüğü kadar sanayileşme değil, kendi potansiyelini ortaya koyucu bir tercih yapmak durumundadır. Kaynak ise fizikidir ve moraldir. Kaynak sadece para, sadece toprak değildir. Millî kaynak millet fertlerinin bilgi, tecrübe, maharet, teşebbüs kabiliyeti, vatan sevgisi ve buna benzer birçok unsurlardan meydana gelir. İşte organizasyon maddi kaynağı israf etmeyişi, manevi kaynağı ise meydana çıkarıcı, geliştirici bir model olmalıdır. Ancak, solcular için organizasyon gaye mertebesine yükseltilmiştir. Aslında onlar için de vasıta. Ama, kalkınmanın vasıtası değildir. Millete refah getirmenin vasıtası değildir, rejimi tahrip etmenin veya değiştirmenin vasıtasıdır. Türkiye’de esasen kalkınmanın kimin eli ile yapılacağı münakaşası anayasa tarafından bir sonuca bağlanmıştır. Anayasa ferdin teşebbüs kabiliyetini engellemektedir. Anayasa hür teşebbüsü yasaklamaktadır. Bu hale göre yatırımların kamu mu yoksa özel kesim tarafından mı gerçekleştirileceği münakaşasını Türkiye’de anayasanın tayin ettiği düzeni beğenmeyenlere bırakıyoruz. Türkiye’de karma ekonomi şartları devam edecektir. Karma ekonomi ve kamu ve özel ayrımı devletin güvenliği, halkın sağlığı dışında ekonomik gereklere göre tayin edilecektir. Katı doktriner saplantılarla kaynak israfına mahal verilmeyecektir. Ferdin tek başına veya organize olarak kolaylıkla meydana getireceği tesislerle kamu sermayesinin meşgul edilmesinin gereği yoktur. Devlet, sosyal refah devleti vasfı-

na uygun hizmet götürücü devlet olacaktır. Bu itibarla, kamu kaynakları öncelikle altyapıya ve hizmet yatırımlarına tahsis edilecektir.»

«Türkiye'nin kalkınması, hızlı kalkınması sadece refah toplumu ve tüketim toplumu haline biran evvel geçiş meselesi değildir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafî bölgede bir beka meselesidir. Var olup olmama meselesidir. Bu sebeptendir ki, Türkiye, kalkınmasına tesir edici münakaşalara, onu geciktirici veya engelleyici davranışlara ziyadesiyle hassas olmak zorundadır. Ayrıca Türk milletine lâayk olduğu hayat seviyesini vermeyi bir uzak geleceği ertelemenin de imkânı yoktur. İşte biz, bu gerçeklerle karşı karşıya bulunan bir ülkede kısır çekişmelerin gelişmeye ve kalkınmaya ancak engel olabileceği görüşü ile gerçekçi bir biçimde düşüncelerimizi ortaya koyuyoruz.»

KÖYLÜ — ÇİFTÇİ :

«Âfetler karşısında Türk vatandaşının boynu büküktür. Âfetlerin ızdırabından Türk çiftçisinin ve köylüsünü sigorta ile kurtarmağa mecburuz. Âfete uğrayan vatandaş aç, açık kalmamalı, borçlanma suretiyle de gelecek senenin ürününi bir sene önce yiyip bitirmiş olmamalıdır. Yerse gelecek sene ne yapacak? Âfete uğrayan Türk köylüsü ve çiftçisi tesis edilecek

bir sigorta fonundan hayatını idame ettirebilecek yardımı faizsiz, yardımsız alabilmelidir.

«Üreticinin de tüketicinin de ezilmemesi gerekir. Rekabet mekanizmasının işleme, tröstleşmelere meydan verilmemesi, memleketin ihtiyacı kadar, hattâ ihtiyaçtan biraz fazla mal bulundurulması, iç ve dış pazarlamanın modern bir şekilde teşkilatlanmasının teşviki, müdahaleci olmaktan ziyade gerektiği ahvalde tanzimci olunması, tarım ürünlerinin bozulma, telef olma ve çürümesinin önlenmesi, herşeyin değerlendirilmesi bu gün ihtiyaç haline gelmiştir.»

Hızlı, dengeli, devamlı ve toopyekûn kalkınma felsefemiz, sosyal ve ekonomik rahatsızlıklara en emin çözüm yolları getirir. İşsizlik, fakaralık, kısacası cehalet ve sefaletle mücadele etmek, hepimizin ve devletimizin başta gelen görevidir. Bu görevi yerine getirirken başaracağımız veya başarmak istediğimiz hizmetlerin bedeli olarak, hürriyetlerimizi ve haklarımızı feda edemeyiz. Bu tarzda bir ödeme şekli kabul edilemez.

Her anda istikrar isteyişimizin gerçek sebebi budur. İstikrar barışın, huzurun, güvenliğin teminatıdır.»

ATATÜRK — ATATÜRKÇÜLÜK :

«Atatürk'e, bu milleti sevenler, ona inananlar, ona saygı duyanlar sahip çıkabilir. Atatürkçülük millet sevgisidir. Millete güvendir, saygıdır. Millet egemenliği, Atatürk ilkelerinin birincisidir. Hürriyetçi olmayan hiçbir fikir bu sebeple Atatürk'le ve onun ilkeleriyle bağdaşmaz. Bu memleketi yıkmak isteyen, milleti bölmek isteyen, milleti ve onun iradesini küçümseyen fikir ve davranışlar Atatürk ve ilkelerine karşıdır. Atatürk'e karşı gelinerek onun izinde olunamaz. Atatürk'ün izinde olan milliyetçidir, hürriyetçidir. Atatürk hiçbir zaman milleti, millî değerleri hor görenlerin sığınağı olmamıştır ve olmayacaktır.»

*

«Hiçbir Atatürkçü, cumhuriyeti, millî hakimiyeti, Türk milliyetçiliğini küçümsememiştir. Atatürk'ün izinde, ancak bu ilkelere sadık kalınarak olunur. Saydığımız ilkelere kuşkusu olan bir kişinin Atatürk'le ilgisi yoktur, Atatürk'ün izinde değildir. Atatürkçülük milleti sevmektir, onun emrinde çalışmaktır. Atatürkçülük milletin varlığına ve haklarına saygıyı gerektirir. Hiç bir bölücü cereyan Atatürkçü değildir. Millete saygı duymadan Atatürk'ün izinde olunamaz. Milleti ve onun kayıtsız şartsız egemenliğini savunmak demek, Atatürk'ü savunmak demektir. Atatürk'ü millettten ayrı manâlandırmak mümkün değildir. Her Atatürkçü, Atatürk'ün izinde olan herkes cumhuriyeti

ve millî hâkimiyeti savunur. Başka türlü Atatürkçü olunamaz. Cumhuriyeti ve millî hâkimiyeti tehlike veya tereddüde düşüren bütün davranış ve düşünceler Atatürk'e karşıdır.»

Açıkça ifade ediyorum: Atatürk ilkeleri unutulmuş değildir, gizli de değildir. Herkese göre değişen ve hergün yeniden keşfedilen ilkelere de değildir. Hayatini kaybetmiş ve tarihe malolup kalmış da değildir. Atatürk ilkeleri meydandadır, yaşamaktadır. Hâkimiyetin millette olduğudur. Hürriyetçiliktir, Türk miliyetçiliğidir, çağdaş medeniyet seviyesine hürriyet içinde çıkmaktır. millî iradeye saygıdır, en büyük eseri de cumhuriyettir.»

«Atatürk, Türk varlığının kader mücadelesi yapılırken dahi bütün gücünü millettten ve sadece millettten almıştır. Hâkimiyetin kayıtsız şartsız millette olduğunu bütün cihana o günlerde haykırmıştır. O büyük mücadele bu mukaddes gaye uğruna milletçe bütün zorluklar yenilerek başarılmıştır.. Atatürk, egemenliğin ve hürriyetin, millet olma vakarı ve haysiyetinden doğduğunu savunmuştur.»

GENÇLİK VE GENÇLİK SORUNLARI :

«Gençlik meselesi çağın meselesidir. Bir memleketin gençliği o memleketin ümidi ve is-

tikbalidir. Gençlik deyince sadece üniversite ve yüksek tahsil yapmakta olan vatan evlâtlarını değil bütün Türk gençliğini anlamak lâzımdır. Türk gençliği bugünkü ve yarınki görevlerini hakkıyla yapabilecek şekilde yetiştirilmelidir. Bu, devletin, milletin ve her ailenin sorumluluk taşıdığı bir iştir.»

*

«Suç işleyen kişileri gençliğin temsilcileri olarak görmek ve göstermek yanlıştır. Gençliğin gerçek temsilcileri milliyetçi, memleketçi, cumhuriyetçi yüzbinler dururken yanlış yollara sapmış bir avuç kişiye bakarak en büyük varlığımız olan Türk gençliğine karşı güvenimizi, sevgimizi hiçbir zaman zedeleyemeyiz.»

*

«Gençliğin heyecanlarını yanlış yönlere çevirmek yerine milliyetçi, memleketçi, medeniyetçi, hürriyetçi ve cumhuriyetçi yönde tutabilmek milletimizin geleceği bakımından fevkalâde büyük önem taşır.

Gençliğin zihnine büyük bir milletin çocukları olmanın gururu, tarihimizin destanları, mânevi değerlerimiz, harsımız, kültürümüz, gelecek için millî hedeflerimiz iyice yerleştirilmelidir. Ayrıca yüce milletimize mensup olmanın sorumluluk duygusu ile cumhuriyetimizi, dev-

letimizin bekâsını kendisine görev edinme şuuru verilmelidir.»

«Olayları doğru değerlendirme, sağlam ve doğru kararlar alabilme, neyin memleketin yararına, neyin memleketin zararına olduğunu iyi takdir edebilme meseleleri mutlaka geliştirilmelidir.»

Türk gençliği milletimizden aldığı yüksek vatanseverlik duygularını, heyecanlarını böylece en doğru şekilde değerlendirme imkânını bulur.»

REJİM, DEMOKRASI VE HÜKÜMET :

«Rejimi veya başka bir tabirle devleti, hukuk devletini güçleri ve usulleriyle savunmak mümkün müdür, değil midir? Mümkündür ki bir çok ülkeler anarşiyle, isyanla, hattâ savaşla karşılaştığı zaman, hürriyetçi demokrasiyi bir yana bırakıp kendine başka bir rejim arama yoluna gitmiyor.

Hürriyetçi demokrasinin geçerliliği belli bir noktada bitmez.

Batı demokrasisiyle yönetilen memleketler devleti, rejimi nasıl ayakta tutuyorlar? Evvelâ bu memleketlerde devlete ve rejime inanç hiçbir zaman tartışma konusu değildir. Herşey serbest olmasına rağmen, büyük çoğunluk bu konuda

fikrini deęiřtirmiyecek řekilde kararını vermiřtir. Rejim ve devlet dūřmanlarının gūcūnden yılmak yerine kendi gūçlerine ve davalarına inanırlar. Onlar için bařkasının ne dūřündūęū deęil, kendilerinin ne dūřündūęū önemlidir. Onun için kaygılanmazlar. Bu bir vatandaşlık gōrevidir.

Batı demokrasisiyle idare edilen ũlkelerin birçoęunda komūnizmden de, fařizmden de korkmazlar. Hattâ komūnist ve fařist partilerin kurulması, faaliyette bulunması serbest bırakılmıřtır. Bu partiler kâfi sayıda kandıracak adam bulamazlar, Devlet, halkın kandırılmayacaęından emindir. İngiltere'de komūnist partisi bulunmasına raęmen altıyüz milletvekili bulunan bu gūnkū İngiliz Parlâmentosunda birtek komūnist milletvekili yoktur.»

«Devlet sıkıřık duruma dūřtūęū zaman halktan yardım ister ve halkı yanında bulur. Bu, kardeři kardeře dūřürme, halkı kıyıma teřvik sayılmaz.

Devlet nizamı demokratik ũlkelerde devletin emniyet kuvvetleriyle saęlanır. Komūnist ũlkelerde ise komūnist partisi herřeyidir. Devletin emniyet kuvvetleri dahi komūnist partisine nezaret eder. Emniyet kuvvetleri kanunların emrinde deęil, komūnist partisinin emrindedir.

Demokratik ülkelerde suç ve suçluyu yargı organları tesbit eder. Cezayı yargı organları tayin eder. Hükümetlerin ceza tertip etmesi hali İnsan Hakları Beyannamesi'ne ve hukuk devletine aykırıdır. Hükümet sanıkları yargı organına teslimle yükümlüdür. Bunu da idare ve emniyet kuvvetleriyle yapar.

Mekanizma böyle işler. Ceza tertip etmeyen hükümet muaheze olunamaz. Devletin güvenliği ve rejimin düşmanlarına karşı korunmasında batı ülkelerindeki diğer önemli faktörler: Devlet organlarının âdeta rejimin organları halinde yüksek sorumluluk ve görev duygusuyla ve rejim bilgisiyle mücehhez oluşudur. Devletin organları halkla beraber rejime sahip çıkarlar.

«Egemenlik, bir devlette yurttaşlar üzerinde, uyruklar üzerinde ve herkes üzerinde en yüksek, mutlak ve sürekli güçtür. Buyurma yetkisine sahip en yüksek güç yine odur. Egemenliği elinde bulunduran, ölümsüz Tanrı'dan başka hiç kimseye hesap vermek zorunda değildir.»

Bir Sonbahar sabahının alacakaranlığında hücreye giren gardiyan O'na hazırlanmasını söylüyordu.. Demek gelip çatmıştı o insanı ürktüten, kanını donduran «Büyük son!»..

Gardiyanın, «Hazırlanın» demesine gerek yoktu aslında.. O çoktan hazırdı «Büyük son» u karşılamaya..

Ve, Sonbahar sabahının alacakaranlığında yankılar yapan «Millet sağolsun» sesinden sonra her yer sessizliğe bürünmüştü.. Kuşların

civiltısı kesilmiş, ağaç hışırtıları kaybolmuş,
Marmara durgun akmaya başlamıştı :

Çakırbeyli Çiftliğinde başlayan kader çizgi-
si, bir Sonbahar sabahının alacakaranlığında ve
idam sehpasında düğümlenmişti!

*

İkinci Dünya Savaşı biteli henüz beş yıl ol-
muştu. Türkiye savaşa girmemişti ama, savaş
tehlikesinin kurduğu ekonomi, halkı yeni bir
yoksulluğun darboğazına sürüklemişti. Zaten,
yeni Türkiye Devleti kurulalı kaç yıl olmuştu ki?

Yollar yetersizdi, köyler ışısızdı, susuzdu,
okulsuzdu, doktorsuzdu, hastalar yollarda ölü-
yordu!

Anadolu baştan başa demir ve kara yolla-
rıyla örüldü. Köyler ışığa suya, okula, elektri-
ğe kavuşturuldu. Sağlık hizmetleri yurdun en
uzak köşelerine kadar götürüldü. Yeni baraj-
lar, köprüler, sanayi tesisleri, fabrikalar yapıldı,
ülkenin ekonomik yapısı güçlendirildi, halk
yığınları yoksulluktan açlıktan kurtarıldı..

O'nun sayesinde olmuştu bütün bunlar!

Evet, herşey O'nun sayesinde olmuştu ve
O, ülkeyi yeni devrimlerin, girişimlerin, uygar-
lığın eşğine getirmişti.

Sonra.. Sonrası bilinen şey.. Çakırbeyli

Çiftliğinde başlayan kader çizgisi idam sehpasında noktalandı!

Bu, on yıllık Menderes olayı'nın sosyo-ekonomik nedenler yanında elbette psikolojik nedenleri de var!

On yıllık Demokrat Parti iktidarının sonunu hazırlayan dram egemenlik hakkını paylaşmak isteyen güçlerin tepkisinden doğmuş ve o tepki bir ihtilâl olarak ortaya çıkmıştır.

İşte, Türk tarihinin ilginç belgelerle dolu on yıllık öyküsünü görünüşte bitiren gerçek neden budur!

Bir devlet adamı, hem de milyonların sevdiği bir devlet adamı asılmış, onu seven milyonlarca insan ise bu olayı bir «alinyazısı» olarak nitelemiş, fakat sevgisini, saygısını yitirmemiştir.

Elbette yitmiyecekti bu sevgi ve saygı. . . Son çağ Türkiye'sinin büyük devlet adamlarından biri elbette tüm kuşaklarca saygıyla anılacaktı.

Ama, sevilen bir devlet adamı hiç yoktan idam sehpasına neden gitmişti? Neden ona karşı doğan tepkiler bir ihtilâl olarak belirmişti? En önemlisi, Menderes olayı neden yeni kuşaklara ders olmuyordu?

Sanılıyordu ki, on iki yıl önce sevilen bir

devlet adamının idam sehпасına gitmesini «a-linyazısı» olarak niteliyen ve hiçbir tepki gös-termeyen Türk toplumu, aynı toplumdur! Sa-nılıyordu ki, egemenlik hakkını paylaşmak isti-yenlere karşı halk, yine tepki göstermiyecek ve bu hakkın paylaşılmasına göz yumacaktı:!. Sanılıyordu ki, bu ülkenin çocuklarının eline si-lâh verilirse, halkının egemenlik hakkını elinde tutanları iktidardan alaşağı edecek ve buna kimse aldırış etmiyecekti!

Koşullar değişmişti, toplum değişmişti.. O günden bu güne köprülerin altından nice sular akmıştı.

Artık demokrasinin, egemenlik hakkına sahip olmanın ve bu hakkı kimseyle paylaşma-nın bilincisinde olan çağdaş bir Türk toplumu vardı. Çeyrek yüzyılın veya Demokrat Parti devriminden sonra geçen 23 yılın daha bilinç-lendirdiği bir toplum, bambaşka duygularla, bambaşka kararlar getirmişti.

İşte, toplumun, demokratik egemenlik hak-kını kimseyle paylaşmamak kararında oluşunun farkına varmayanlarla sürekli biçimde bilinçle-nen halk yığınlarının toplumsal aşamaları ara-sında, bir çağın, bir atlama noktasının adamı-dır. Demirel.. Onu idam sehпасına görtürmek isteyenlerin, ona karşı bir ihtilâli gerçekleştirmek hevesinde olanların kol gezdiği bir döne-min adamı.. Ve halkın egemenliğini, egemenlik hakkını sürekli olarak elinde tutma kararlı-lığında, bilincinde olduğu bir dönemin adamı..

Bu, belki talihsiz bir dönemdir Demirel için. . Öyle ya, toplum bir aşama noktasına gelmiştir: Artık egemenlik hakkına sonuna kadar sahip çıkma bilinci her kesime yayılmıştır ama, bu hakkı paylaşmak isteyen güçler sürekli bir örgütlenme içinde faaliyet göstermektedirler.

Ve bir tarihsel döneme damgayı olumlu veya olumsuz biçimde vuracak kişi işbaşındadır. Ya, halkın egemenlik hakkını sonuna kadar koruması için halkın yanında mücadele verilecek ve başarıya çıkılacak, ya da, halkın egemenlik hakkını paylaşmak isteyenlere boyun eğilecek ve bir kez daha idam sehplarının yolu görünecekti.

İki yoldan birini tercih etmek kolaydı, ama tercih edilecek yoldan yürümek, o günün koşulları içinde güç, hattâ olanaksızdı. . Demirel, güç olanı tercih etmişti ve yürünmesi olanaksız gibi görünen yoldan sefere çıkmıştı.

Oysa, Demirel politikaya atılırken, bir partinin Genel Başkanı seçilirken ve sonunda Başbakanlık görevini yüklenirken kafasında sürekli olarak şu amaç vardı: Mamur ve müreffeh bir Türkiye yaratmak. .

Şimdi, mamur ve müreffeh bir Türkiye yaratma mücadelesi yanında, demokrasiyi ve halkın egemenlik hakkını sonuna kadar koruma mücadelesi de onun omuzlarına yüklenen büyük ve tarihsel bir görev olmuştu.

Evet, «Bir kalemde tasfiye edilecek kişi»

olarak düşünölen Süleyman Demirel, halkın egemenlik hakkını paylaşmak isteyenlerin karşısında kellesini bile vermektan çekinmeyecek bir yüreklilikle demokrasi savaşını sürdürmektedir. 12 Mart muhtırasını Türkiye radyolarından duyanlar Başkent'e telgraf ve telefon yağdırmaktadırlar: «Direnelim mi?»

Demirel'in cevabı kısa ve kesindir: «Hayır!»

Çünkü, sorun kendisi değildir, kendi kişiliği, kendi ömrü, kendi geleceği değildir söz konusu olan. . Bir ülkenin, bir rejimin, bir toplumun kaderidir, geleceğidir.

Güçlü ve akıllı bir devlet adamına yakışır soğukkanlılıkla yapılması gerekeni yapacak ve istifa edecektir Demirel. . Onun istifasıyla ülkede kan dökölmesi önlenmiş, demokrasi kurtarılmıştır. Ama, halkın egemenlik hakkına yine el uzatılmış, demokrasi çok ağır yara almıştır. Halkın egemenlik hakkını tümüyle gaspettirmek, demokrasiyi tümüyle öldürmektense, akılla, mantıkla davranıp «en ehven» yolu seçmek, sonra yaraları sarmak, kırılanları onarmak. . Demirel'in seçtiği yol buydu ve bu yol kısa sürede demokrasiyi aydınlığa çıkaracaktı. .

Adalet Partisi'nin hangi koşullar altında kurulduğu konusunda tarih elbette çok şeyler yazacaktır. Genç Türk Demokrasisinin kesintiye uğradığı 27 Mayıs 1960 hareketinden sonra «Kuyruk» diye nitelendirilen geniş halk kesiminin siyasal haklarına sahip çıkmak, onları yeniden bir siyasal örgüt altında birleştirmek

kolay değildi ve böyle bir girişimde bulunmak herşeyden önce yürek işiydi. İhtilâl sürekli olarak «Kelle» istiyordu. İstenen kelle sadece Yasıada'da bulunanlara ait değildi ki. . Onların yandaşı olan, onların sürdürdüğü siyasal mücadeleye sahip çıkmak isteyenlerin de kellesi istenebilirdi.

Koşulların böylesine ağır olduğu ve geleceğin neler göstereceğinin bilinmediği bir dönemde emekli general Ragıp Gümüşpala ortaya çıkmış ve eski Demokrat Partiyi destekleyen geniş halk kesiminin yeni siyasal örgüt içinde toplanması girişiminde bulunmuştu. Güç işti bu. . Darbecilerin namlularından çıkan kurşunların barut kokusu henüz silinmemişti. Yeni kurşunlar, yeni barut kokuları herşeyi bitirebilir, tüm ümitleri söndürebilirdi. Ama, Gümüşpala da bir askerdi nihayet, Genel Kurmay Başkanlığı yapmıştı ve 27 Mayıs askerî hareketine yüreklice karşı çıkan eski Üçüncü Ordu Komutanıydı. Her asker gibi yürekliydi, korkusuzdu, üstelik demokrasiye inançlı bir kişiydi. Türli baskılara, parti genel merkezinin gizli bir örgüt tarafından basılıp tahribedilmesine, kapatılma, hapsedilme, öldürülme tehditlerine rağmen Adalet Partisi'ni güçlendirmeyi ve ölümüne kadar da herşeyin yolunda gitmesini sağlamayı başarmıştı.

Ama, bir Gagıp Gümüşpala yoktu artık. . O yürekli asker, o demokrasiye inançlı güçlü kişi umulmadık bir zamanda ölmüş, ilerlemiş

yaşıyla politikanın ağır ve külfetli yükünü daha çok taşımaya dayanamamıştı.

Ne olacaktı şimdi? Güçlükleri göğüsleyecek, baskılara karşı koyacak bir «baş» gerekti partiyeye..

Bir asker olarak siyasal alanda fazla bilgi ve tecrübesi olmıyan Gümüşpala'yı ayakta tutan «politik üçgen» derhal harekete geçmişti. Bu üçgeni Saadettin Bilgiç, Faruk Sükan ve Mehmet Turgut teşkil ediyordu. Gümüşpala'nın ölümünden sonra partinin genel başkan vekili olan Saadettin Bilgiç, Genel Başkanlık koltuğuna oturmak isteklisiydi. Örgütü de avucu içine almıştı ve daha çok dindarlığıyla sempati topluyordu. Ne var ki, o günün koşulları ve Bilgiç'in düşünce yapısı bir genel başkanlık için eksiklikler, hattâ tehlikeler doğuruyordu. Bilgiç'in Genel Başkanlığını herşeyden önce «Zinde güçler» in olumlu karşılamıyacağı belliydi.

Öyleyse, yeni bir ad, yeni bir kişi üzerinde durmak gerekliydi.

O sıralarda kamuoyunun adını çokça duymadığı bir yüksek mühendis tüm politik çalışmalarını bırakmış, çekişmelerden uzaklaşmış, ticaretle uğraşmaya başlamıştı. Süleyman Demirel'di bu.. Menderes'in Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünü yapmış, zeki, çalışkan ve evine bağlı bir kişi olan Demirel Adalet Partisi'nin 1962 yılında yapılan büyük kongresinde Genel İdare Kuruluna seçilmiş ve örgüt başkanlığı

ğıyla görevlendirilmişti. Ama bir gizli örgütün parti genel merkezini güpegündüz basıp tahribetmesi karşısında «Böyle politika yapılmaz» diyerek görevinden istifa etmiş ve bir kenara çekilmişti.

Önemli nitelikleri vardı Demirel'in. . Herseyden önce tutucu değildi, politikanın gerektirdiği esnekliklere uyabilecek mantık yapısına sahipti. Yurt gerçeklerini iyi biliyordu, köyden yetişmiş, halkın içinden gelmişti. Cumhuriyet kuşağındandı, Atatürkçüydü, koyu demokrasi yandaşıydı ve Menderes'in sevgisini kazanmış bir kişi olarak Demokrat Partililer tarafından saygı görüyordu.

Bilgiç, Sükan ve Turgut'un da yakın dostu olan Demirel'e, Adalet Partisi Genel Başkanı olması için açıkça öneride bulunulmuştu. Bir mantık ve hesap adamı olan Demirel öneriye ne karşı çıkmış, ne de kabul etmişti. Ne var ki, ötedenberi yüreğinde yatan politika yoluyla hizmet isteği bir kez daha ayaklanmıştı. Bir şeyler yapacaktı, yapacaktı ama yine mantıkla, hesapla davranması gerektiğinin bilinci içindeydi.

Demirel'i politika hayatına iten birçok nedenler var elbette. . Bunların başında, daha önce de değindiğimiz gibi çocukluk yıllarının ve kişiliğinin oluşması sırasında karşılaştığı olayların etkisi büyüktür. Ama, halkına politika yoluyla hizmet etme kararı, Adalet Partisi Genel Merkezi'nin basılması olayından sonra «Böyle politika yapılmaz» sözüyle kesintiye uğramış-

tı. Şimdi, o kesintiyi eskiye birleştirmek, yeneden politikaya atılmak ve onun gençlik yıllarından beri yüreğinde taşıdığı halka hizmet etme isteğine cevap verebilmek için iyi bir olanak doğmuştu ve bunu değerlendirmek zorundaydı.

Demirel'in, mantık ölçüleriyle gerçekleştirdiği bu değerlendirme işlemi anlatmadan önce, onu politika hayatına iten nedenleri Nazlı Ilıcak'a nasıl sıraladığını kendi ağzından dinleyelim :

«Biliyorsunuz benim mesleğim mühendisliktir. Türkiye kalkınmasının fevkalâde önemli bir safhasında meslek icrasına başladım. 1950 ile birlikte başlayan Türkiye'yi büyük Türkiye yapmak, milleti refaha kavuşturmak hamlesi içinde teknokrat ve yönetici olarak teknik hizmetler gördüm. Benim geldiğim yer itibariyle Türkiye meselelerine aşinalığım çocukluğumdan başlar. Türkiye'nin milyonlarca köylüsü, kasabalısı cehalet içerisinde, işsizlik içerisinde, medeni vasıtalarından ve imkânlardan yoksunluk içerisindeydi. Türkiye karanlıktadır. Bu şartları değiştirme hamlesi başladığı zaman ben de batı ülkelerini görmüş bir mühendis olarak bütün gücümle medeniyetçilik mücadelesinin içine girdim. 1960'da bu mücadele fevkalâde semereli bir noktaya geldiği zaman durdu. 1960 ihtilâliyle Türkiye'nin kalkınma hamlesi durmuştu. Esasında bu büyük hamlenin Türkiye'de önemli sayıda düşmanları olmuştur. «Mercimek kadar akıllı olan bu işlere girmez» sözü bu düşmanlığın yaftasını teşkil eder. Biz Türkiye'yi geri

kalmış bir Türkiye olmaktan çıkarma gayesi güden bir hamlenin ta ortasında bulunduk. Beni siyasete sokan sebep bu hamlenin kesintiye uğraması ve bundan duyduğum üzüntüdür. Benim siyasetteki görevim genellikler bir kavgadır. Ben siyasetten ziyade bir mücadeleye girdim. Nereye kadar götüreceğimiz girdiğimiz zaman meçhuldü. Medeniyet düşmanları Türkiye'de başarı kazanmışlar, Türkiye'nin kalkınması için girişilen hamleleri kötölemişler, Türkiye'nin imar ve inşası için girişilmiş kulunan borçlanmaları kapitülasyonlara benzetmişler, âdeta Türkiye'deki bir taşın üstüne bir taşın konmuş olmasından rahatsız olmuşlardır. Nitekim 1960 ihtilâli sonrasında ilk çıkarılan kanunlardan birisi başlanmış bulunan bütün kalkınma hamlelerini durduran bir kanundur. Böylesine bir medeniyetçilik düşmanlığı, böylesine halkın içinden milletin içinden gelen insanların başına getirilen felâketler karşısında bir kavgaya girmezsem vicdanen muzdarip olacağımı düşündüm. Vicdan muhasebemi hayatımın sonunda değil o noktada yaptım.»

Görülüyor ki, 27 Mayıs ihtilâlinin Demirel üzerinde büyük etkileri olmuştur. O, düşünce ve inanç yapısıyla ihtilâllere daima karşıdır ve «İhtilâller getirdiğinden fazlasını alır götürür» demektedir. 27 Mayıs 1960 ihtilâli konusunda Demirel'in ilginç görüş ve teşhisleri vardır. 27 Mayıs'ın neden yapıldığı sorusuna onun nasıl cevap verdiğini dinliyelim şimdide :

«27 Mayıs bir darbedir. 27 Mayıs'ın neden

olduğunu izah etmek hem kolaydır hem güçtür. Aslında 27 Mayıs'ı silâhlı kuvvetlere mensup bir grup gerçekleştirmiştir ama sonradan Cumhuriyet Halk Partisi bunun Silâhlı Kuvvetlerin tümüne maletmeyi başarmıştır. Aslında, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin nüfuzunu kullanarak devlet otoritesini ele geçirmek hareketleri Türkiye'de yeni değildir. Bunun mâzisi vardır. Ama Cumhuriyet Türkiye'sinde yenidir. Ordunun nüfuzunu kullanmak suretiyle devleti ele geçirme hâdisesi Cumhuriyet Türkiye'sinde ilk defa 27 Mayıs 1960'ın ibrası için Yassıada Mahkemesi kurulmuştur. Yassıada Mahkemesinde birçok iddialar ortaya konmuştur. En dikkati çeken husus bana sorarsanız; Demokrat Parti milletvekillerine cezalar verilirken gerekçe olarak kullanılan «Cahil oy çoğunluğunun mümessilleri» tâbiridir. Bu 1950'den sonra devreye giren millete karşı duyulan tahammülsüzlüğün neticesidir. Millet 27 Mayıs ile birlikte yine devreden çıkmıştır. 27 Mayıs hareketine muhatap olan Parlâmentoydu. Bu parlâmento seçilmiş bir parlâmento değildi. Üstelik parlâmentonun bir kısmı idi. Bir tefrik söz konusuydu. Aslında tefrik olsun veya olmasın seçilmiş bir parlâmentoya yönelik hareketi anlamak mümkün değildir. Neden değildir? 1960'ta bir darbe ile hapishanelere götürülen parlâmenterler seçilmiş parlâmenterlerdir. 1957 seçimleri gayet dürüst yapılmış seçimlerdir. Şimdi «Anayasa çiğnenmiştir» gibi bir slogan ortaya atıp Anayasa çiğnenmeye kalkındı mı bunun izahını yapmak mümkün değildir. Demokrat Partinin ricalini halkın gözünde küçük düşürmek için hemen hemen her ça-

reye başvurulmuştur. Ama neticede ne olmuştur. Gayri meşru iktisaplardan tutun 6 Eylül dâvasını, halkı silâhlandırma dâvasına kadar birçok meseleler Yüksek Adalet Divanında söz konusu edilmiş ve millet vicdanı aslında bunları kabullenmemiştir. Önemli olan da şudur: «27 Mayıs neden yapılmış?» dersiniz, bir askerî darbe genellikle yapılabiliriyorsa, Türkiye'de demokrasi oturmamış demektir. Demokrasi aslında Silâhlı Kuvvetlerin sivil idare emrinde olduğu idarenin adıdır. Eğer Silâhlı Kuvvetler sivil idarenin emrinde değilse o idareye demokrasi demek mümkün değildir. 27 Mayıs çeşitli tahrikler neticesi ortaya çıkmıştır. İkincisi 27 Mayıs millet iradesine alışmamış bir ülkede elit mi millet mi kavgasında, milletin bir süre devre dışı bırakılmasının adıdır. Üçüncüsü 27 Mayıs, devlet partisi olarak kurulmuş bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendisi dışındaki bir idareye tahammül edemeyişinin bir neticesidir.

Merhum İnönü'nün «Biz ihtilâlin içinde miyiz dışında mıyız» sözünde bu ikrarı bulmak mümkündür. Dışında olmadığını söylemiyor. İçinde, ama yerini ifşa etmek istemiyor. Gene merhum İnönü'nün «Benim milletimi koruyacak adam yok mu?», «Ben de sizi kurtaramam». Bununla da kalmaz merhum İnönü'nün «Polis de memur da emrinizde değildir.» gibi sözleri bu işin bayraktarının kim olduğunu gösterir. Halıkın, milletin içinden çıkan iktidarları yaşatma Cumhuriyet Halk Partisinin hedefidir. Cumhuriyet Halk Partisi bunu kendisi başaramadı-

ğı, zaman, başka güçleri âlet etmeyi bilebilmiştir. 27 Mayıs Cumhuriyet Halk Partisi'nin rakibi Demokrat Partiyi orduya ezdirmesi hareketinin adıdır. Ve başka da birşey değildir.»

Süleyman Demirel, ihtilâller konusundaki görüşlerini açıklarken, «İhtilâllerin açtığı yaraları kapatmak harplerin açtığı yaraları kapatmaktan güçtür demek ve ihtilâllerle birlikte 27 Mayıs'ın sonuçları konusundaki düşüncelerini şöyle anlatmaktadır:

«Bu çeşit hâdiseleri bana sorarsanız bir nevi tabii âfetler gibi mütalâ etmek gerekir. Maa-
lesef her defasında bu çeşit hâdiselerden mem-
leket zarar görür. Bunlar Osmanlı idaresinde de
vardı. Ama Cumhuriyet idaresinde olmamalıy-
dı. Oldu... Bununla da kalmadı, Cumhuriyet
idaresinde ve 1960'lar Türkiye'sinde bir Başba-
kan ve iki arkadaşı asılmamalıydı. Bu asılan sa-
dece şahıslar değildir. Şahısların asılmasına da
vicdanlar rıza göstermez ama şahıslarla birlikte
devlet de asılmıştır. Türkiye'nin geçen 15 senede
çalkantılar içinde olmasının temelinde bu ya-
tar. Bakınız 27 Mayıs Türkiye'ye ne kadar bü-
yük zararlar vermiştir. Esasen ihtilâller getir-
diğinden fazlasını götürür. Ve ihtilâllerin açtığı
yaraları kapatmak harplerin açtığı yaraları ka-
patmaktan güçtür. Çünkü, harplerde millet bir-
dir, beraberdir İhtilâllerde millet bölünmüştür.
Birisinin çok haklı saydığını öteki çok haksız
sayar. Bu yara nasıl kapanacaktır? 27 Mayıs
o kadar millet iradesine karşı bir tutumdur ki,
Demokrat Parti kapatılmış, Demokrat Partiye

rey vermiş kitle hor görülmüş ve bu kitleye «kuyruk», «düşük» adı takılmıştır. Bu kütle müstemleke ahalisi değildi, bu memleketin ahalisiydi. Türkiye’de eşitlik prensibi zedelenmiştir Cumhuriyet Halk Partisi bunu çok güzel istismar etmesini bilmiştir. 1961’de yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi artı ordu eşittir iktidar formülünü kullanmıştır Halbuki Türk Silâhlı Kuvvetleri, Cumhuriyet Halk Partisinin Silâhlı Kuvvetleri değildir. Bütün milletin Türk Silâhlı Kuvvetleridir. Aslında üzüntüyü le ifade edeyim 27 Mayısın hedef aldığı parlâmento, Türkiye’nin çare beklediği ve daha sonra da çare bekleyeceği bir müessese idi Seçimle gelmişti. «Cahil oy çoğunluğunun mümessilleri diye tahkir ettiğiniz bir parlâmentodan daha sonra, aynı milletin, aynı mümessillerinden çare umuyorsunuz. İşte 15 senedir çalkantılardan en önemlisi budur. Parlâmentoyu 27 Mayıs hareketi ezmiştir Ve parlâmento bu eziklikten şu anda bile kurtulmuş değildir Türkiye’de zaman olur açık veya fısıltı şeklinde millet iradesi tenkid edilir, bir takım fetvacılar millet iradesinin üstüne çıkarlar. Hem «hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir» diyeceksiniz hem de «millet kim oluyor» diyeceksiniz Bu ikisini bağdaştırmak mümkün değildir Türkiye’deki siyasi buhranın sebebi budur Bu günkü buhranın kökü altmıştadır Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bir özelliği vardır Aslında Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyetinden daha yaşlıdır Türkiye Büyük Millet Meclisi Kurtuluş Savaşına hayatıyet veren en büyük teşekküldür Türkiye Büyük Millet Meclisi Türk milletinin de-

hasından hayatiyetinden doğan bir varlıktır 1920'de kurulmuştur Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşından sonra bu meclis ilân etmiştir. Cumhuriyeti korumak ve kollamak maksadıyla Türkiye Büyük Millet Meclisini tahrip ettiğiniz takdirde o zaman tahrip ettiğiniz şey çok aziz bir şeydir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin hırçınlığı, kıskançlığı, hasedi, benden sonra tufan politikası bu gerçeği bir kenara itmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne darbe vurmuştur. Kurucu Meclisin üyelerinin yüzde 80'i Cumhuriyet Halk Partisi üyesiydi. 1961 anayasası, Seçim Kanunu bu Kurucu Meclisin eseridir. 1961 Anayasası ve seçim Kanunuyla Türkiye'nin idare edilemediği 15 sene sonra çekilen sıkıntılardan bellidir. Yıktığımız nedir? Yerine koyduğunuz nedir? Yerine koyduğunuz nedir? Hangi Parlâmento? Milletin hür iradesiyle seçilmiş parlâmento.. Yerine koyduğunuz nedir? Yine Parlâmento.. Hangi Parlâmento? Yine milletin hür iradesiyle seçilen Parlâmento? 27 Mayıs Türk demokrasisine sadece istikrarsızlık getirmiştir. Türk demokrasisini bunalımdan kurtarmış değildir. Ben düşüncelerimi birçok kereler söyledim. Ama bir defa daha söylemekte bir sakınca görmüyorum. Burada herşeyi belirtmek isterim. Türkiye'de düşündüğünü, eğer ben söyleyemezsem, arkasından milyonlar bulunan bir partinin 15 seneye yakın bir süredir başı olan ben söyleyemezsem, birtakım tabuları ben kabul edersem, Türkiye'de özgürlükten bahsetmek kimsenin hakkı olmaz. Onun için ben yaratacağı reaksiyonlar ne olursa olsun herşeyi düşündüğüm gibi söylemeye kendimi görevli sayıyorum. Onun

içindir ki aman kırılmasın, aman dökülmesin taraftarı değilim. Kavga çıkarmak hevesinde de değilim. Ben gerçekleri olduğu gibi söylüyorum. Türkiye olup bitenleri zamanında öğrenmediği için hep birçok şeyler tekerrür ediyor ibret ve ders alamıyoruz.»

İşte, Süleyman Demirel'in ihtilâller ve 27 Mayıs konusundaki açık görüşleri böyle.. O, düşündüğünü yüreklice söyleyebilen bir lider.. Biliyor ki, arkasında milyonlar bulunan bir partinin başı olarak her düşündüğünü söyleyebilmesi, böyle bir özgürlük ortamının gerçekleştirilmesi savaşını herkesten önce kendisi vermedir. Demirel, şimdiye kadar söylemek istediklerinden hiçbirini gizlememiştir, dolaylı konuşmamıştır. Onun herşeyi açık ve seçiktir. Demokrat bir lider olarak özgürlük ortamında eleştirilmesi gerekeni eleştirmiş, kınanması gerektiğini kınamış, korunması gerektiğini korumuştur.

Demirel'in ihtilâller ve 27 Mayıs konusundaki belirgin görüşlerini özetledikten sonra gelelim tekrar onun Genel Başkan oluşunu hazırlayan ve gerçekleştiren etkenlere :

Gümüşpala'nın öldüğü ve Adalet Partisi'ne yeni bir Genel Başkanın aranmakta olduğu günlerde Demirel Amerika'ya gitmiş ve dönmüştü. Bu sırada AP örgütü il kongrelerini tamamlıyordu ve Büyük Kongreye de az bir zaman kalmıştı.

Demirel; Bilgiç, Sükan ve Turgut'un Genel Başkanlık önerilerini ne açıkça kabul edi-

yor, ne de reddediyordu. Üstelik, yapılmakta olan il kongrelerine katılma gereğini de duymuyordu. Demirel kimsenin adamı veya adayı gibi değildi, kendi başına çıkmak istiyordu lider olarak ortaya. Bir olup bittiyle karşı karşıya kalmamak için de ince hesaplar yapıyordu. Ve biliyordu ki, kendisine açıkça Genel Başkan adaylığı öneren Saadettin Bilgiç, örgüt üzerinde daha etkin olmaya çalışarak Genel Başkanlığa gelmek istekliydi. Öyle ya, arkadaşları onu Genel Başkan Vekili yapmışlardı, en güçlü günlerde sorumluluk yüklenmişti, örgütün kendisini tutuyordu, her gittiği yerde sevgi gösterileri ve törenlerle karşılanıyordu. Öyleyse, neden kendisi değil de bir başkası Genel Başkan olsundu. Bu düşüncelerle, Genel Başkanlığa adaylığını koyacağını Bilgiç de arkadaşlarına açıklamıştı. Süleyman Demirel'in lehine adaylıktan çekilmesi için arkadaşlarının yaptıkları ricaları da kabul etmiyordu.

O günlerin parti içi çekişmelerini iyi bilenler, Demirel ve Bilgiç'in çevresinde bulunanların «Sadakat» gösterileriyle birlikte nasıl değişik ve kişisel niyetlerle davrandıklarını da hatırlıyacaklardır. Faruk Sükan, Demirel'in adaylığını önerenlerden biriydi ama, onun Genel Başkan olmasını gerçekte istemiyordu. Çünkü, Demirel Genel Başkan olursa kendisi arka plâna düşecek ve birtakım umutları da böylece sönmüş olacaktı. Bilgiç'in Genel Başkan olması halinde, daha güçlü duruma geleceği belliydi. Hattâ, gün gelir Bilgiç'i düşürüp yerine geçmek olanağı bile doğabilirdi. Çabuk hareket etmek

ve karar vermek yeteneklerinden yoksun, ağır bir kişi olan Bilgiç, düzgün konuşmayı bile başaramıyor, bir siyaset adamının sahip olması gereken esneklik, ileriye görüş yeteneği, çabukluk, pratik zekâ gibi niteliklerden yoksun bulunuyordu.

Mehmet Turgut ise kapalı bir kutu gibiydi. Niyetlerini kimse sezdirmiyordu ama açıkça Demirel'in adaylığını önerirken Bilgiç'in Genel Başkan olmasıyla kendi durumu arasında da bir ilişki kurmaktan geri kalmıyordu. Turgut, fazla içten pazarlıklı değildi, politikada «temiz isim» olarak kalmayı başarmıştı. Bu nedenle çeşitli hesaplar içinde olmak istemiyor, açık davranmaya çalışıyordu.

Kapatılan eski Demokrat Parti'nin etkili kişilerinin tutumu da Bilgiç ve arkadaşlarını hayli şaşırtmıştı. Bu etkili kişiler, kongreden önce Ankara'ya taşınarak çeşitli otellere yerleşmiş ve yaygın bir kulis çalışmasına girmişlerdi. Kulisler Demirel'in lehine dönüyordu. Başlangıçta Bilgiç'i oy verme eğiliminde olanlar bile kararlarını değiştirmişlerdi. Demirel'in kazanma şansının birdenbire tepeye fırladığını gören Mehmet Turgut, yeni Genel Başkan adayına açıkça «Seni destekleyeceğiz ama, kazandığın taktirde kadroyu değiştirmiyeceksin» diye bir şart koşmuştu. Demirel bunu da kabul etmişti. Çünkü, ne kimseyi karşısına almak, ne de kimsenin adamı olarak görünmek isteginde değildi.

Belki tarihsel bir olay olan Adalet Partisi

Büyük Kongresi çoğunlukla Süleyman Demirel'i Genel Başkanlığa seçmişti. Diğer adaylardan Saadettin Bilgiç'le Tekin Arıburun'un aldıkları oy sayısı Demirel'inkine oranla oldukça azdı. Arkadaşları Bilgiç'in yine «Örgüt Başkanı» olmasını istiyorlardı. Oysa örgüt, Bilgiç'e karşı Demirel'i tutmuştu. Rakibine karşı kendisini tutan bir örgütün başına, politik üstünlüğü ne olursa olsun Demirel'in tekrar Bilgiç'i getirmesi yanlışlık olurdu. Bu nedenle, yapılan bütün baskılara rağmen Demirel eski rakibi Bilgiç'i örgüt başkanlığına getirmede.

Bu davranışa ilk tepki Mehmet Turgut'tan gelmişti. Turgut, «Sözünde durmadın, ahde vefanı bozdun» diye bağıyordu Demirel'e. Aynı gün Genel İdare Kurulu üyeliğinden de istifa ediyordu.

Demirel gerçekten güç koşullar içindeydi. Yapılacak bir yanlışlık hem parti örgütünü sarsar, hem de kendi Genel Başkanlığına zarar verebilirdi. Öyleyse, oldukça soğukkanlı davranmak, beliren öfke fırtınasını yatıştırmak zorundaydı. Kafasına, «Herkesin baş olduğu yerde kimse baş değil, başın olmadığı yerde herkes baştır» gerçeğini de iyice yerleştirmişti.

Mehmet Turgut'u ikna ederek istifasını geri aldırdı. Bununla, beliren kaynaşmayı bir ölçüde gidermişti ama, partinin durumu ve geleceği konusunda yeni kararlar almak zorunda olduğunu biliyordu. Çünkü, o günlerde 27 Mayıs'ın etkisini üstünden atamıyanların kını ile

27 Mayıs'ı yapanların AP'ye duydukları alerji çarpışıyordu. AP'yi DP'nin devamı gibi görenler. «Bu parti iktidara gelirse mutlaka bizden intikam alacak» diyorlardı. Bunun için de, AP'nin güçlenmemesi, iktidara gelmemesi için ne gerekiyorsa yapmak kararındaydılar. Ellerinde önemli koz olarak «AP'nin tutucu güçlere dayandığı» sloganı bulunuyordu. Onlara göre, AP sosyal adaletçi değildi, reformları gerçekleştirecek devrimci güçlerden ve dinanizmden yoksundu, çizgisi ise «sağın ilerisi» ndeydi.

27 Mayıs 1960 hareketiyle birlikte ülkede beliren fikir akımları giderek AP ve AP doğrultusundaki partiler karşısında güç kazanıyordu. Çeşitli görüşler vardı o günlerde. . Gençlik kesimlerinde Amerika'ya karşı beliren tepki Demirel aleyhine kullanılmak isteniliyordu. Sınıflararası çelişkileri protesto edenler Demirel'i «sermaye çevrelerini korumakla» suçluyorlardı.

Bütün bunlar Demirel'in durumunu güçleştiriyordu. Ama, sosyo-ekonomik yapısı yeni boyutlar kazanan bir ülkede onun da yapacağı işler, girişeceği yenilikler vardı elbette. . Bunların başında partiyi «Sağın ucundan» «ortaya» kaydırmak sorunu geliyordu. Demirel bunu hızla gerçekleştirdi. Partinin en tutucu kişileri olarak bilinen Saadettin Bilgiç, Mehmet Turgut ve Faruk Sükan'ı bile ikna ederek Adalet Partisi'nin reformcu, sosyal adaletçi bir parti olduğunu ilân etti.

27 Mayıs konusunda ise oldukça dikkatli

davranmak yolunu seçti. Örneğin, siyasal hakların iadesi konusunda aceleci olmaktan kaçındı. 27 Mayıs'ı eleştirirken aşırı olmamaya çalıştı. Komutanlarla kısa sürede iyi ilişkiler kurdu. Bu arada eski Demokratları da hiç bir zaman ihmal etmiyerek onlarla açık - gizli ilişkilerini sürdürdü.

O günlerin siyasal görüntüsü de oldukça ilginçti: 27 Mayıs hareketinden sonra kurulan AP - CHP koalisyonu başarılı olamamış, AP ortaklıktan çekilmişti. İnönü ise, biran önce yeni bir koalisyon hükümeti kurabilmek için «Artık oy» tezini ortaya atmış ve tezle YTP, CKMP gibi partileri yanına çekmişti. İnönü, YTP, CKMP ve bağımsızlara dayanan bir koalisyon hükümeti kurmuştu ama, küçük partiler artık oyları değerlendiren tasarının kanunlaşmasından sonra CHP'ne cephe almışlardı.

Küçük partilerin de kendilerine göre hesapları vardı. Herşeyden önce İnönü'nün «artık oy» tezini kendi yararlarına olduğu için benimsemiş ve İnönü'yle birlikte gözükmüşlerdi. Ama, CHP ile koalisyon hükümeti içinde seçimlere gitmenin kendilerine çok şey kaybettireceğini biliyorlardı. Bu nedenle de, artık oyların değerlendirilmesi tasarısı kanunlaşınca İnönü'yü yalnız bırakmış, CHP'ye cephe almışlardı. Nitekim 1965 yılında Millet Meclisinde yapılan bütçe oylamasında AP ile birlikte «kırmızı oy» kullanmışlar, hükümetin düşmesine yolaçmışlardı.

Hükümetin çekilmesinden sonra AP listesinden senatör seçilen Suat Hayri Ürgüplü hü-

kümeti kurmakla görevlendirilmişti ve seçimlere de az bir zaman kalmıştı.

1965 seçimleri Halk Partisi ve diğer partiler için büyük bir yenilgiydi. Adalet Partisi tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğu sağlamış, Süleyman Demirel Başbakan olmuştu.

Şimdi, Adalet Partisi içinde yeni bir çekişme başlıyordu. Sebep, bakanlıkların dağıtım sorunuydu.

Demirel, kendisine karşı olduklarını bildiği gruba paçayı kaptırmamak kararındaydı. Bu kararlar Bakanlar Kurulu listesini hazırlarken kimseye danışmadı, bağımsız davranma yolunu seçti. Bilgiç ve arkadaşları ise kurulacak hükümette ağırlığın kendilerinde olmasını istiyorlardı. Demirel buna aldırış etmedi, sadece Saadet-tin Bilgiç'i Ulaştırma Bakanlığına getirdi. Bu davranış parti içinde yeni bir öfke fırtınasının doğmasına yolaçtı ama, bir Genel Başkan olarak Demirel taviz vermediği için memnundu.

1965 seçimlerinden 1968 Adalet Partisi Büyük Kongresine kadar geçen üç yıl sürekli parti içi çekişmelerine sahne oldu. Bilgiç ve arkadaşları ağırlıkları koymaya çalışırken Demirel, «Başın olmadığı yerde herkes baştır» gerçeğini unutmuyor, Genel Başkan olarak sahip olması gereken otoriteyi kimseye kaptırmıyordu. Parti içinde süren çekişmeler sonucu Demirel'i tutanlar doğal olarak bir «Yeminliler grubu» nu oluşturmuşlardı. Artık, kavga, Demirel -

Bilgiç kavgası olmaktan çıkmış, grupların kavgası durumuna dönüşmüştü.

1968 yılında yapılan Adalet Partisi Büyük Kongresine bu hava içinde girildi. Bilgiç'ciler «Hizbi başlattın» diye Demirel'i suçlarken Demirel, «işini bitirmek» kararında görünüyor ve disiplini bozucu davranışları saptananların artık etkisiz duruma getirilmeleri gerektiğine inanıyordu.

Adalet Partisi 1968 Büyük Kongresi korkunç hizip çatışmalarına sahne oluyordu. Otel odalarında karargâh kuranlar amansız bir kulis çalışmasına girişmişlerdi, Demirel, herşeye rağmen parti yapısına zarar vermemek için karma listeye kongreye gitmek istiyor ve kulislere itibar, göstermiyordu. «Birlikte yasama» politikasıyla birlikte, parti içi otoriteyi de sürdürmek kararında olan Demirel, Kongre Divanı Başkanlığı seçimini «Yeminliler Grubu» nun kazanması üzerine kopan fırtınayı partinin geleceği açısından sağlıklı görmemiş ve durumun daha da bozulacağını anlamıştı.

Kongrenin üçüncü günü, yani 2 Aralık 1968'de seçimlere geçilmişti. Sürekli ve yoğun bir kulisin sonuçları bekleniyordu şimdi. Oy ayırımı bittiği sırada Bilgiç'ciler büyük bir yenilgiye uğradıklarını anlamışlardı. Genel İdare Kuruluna Bilgiç listesinden sadece Mehmet Turgut, Cihat Bilgehan, Faruk Sükan, Yüksel Menderes ve Talât Asal girebilmişlerdi. Üstelik, Yüksel Menderes'le Talât Asal her iki grubun listesinde yer almışlardı

Seçimlerin sonuçlarının alındığı gece Saadet'in Bilgiç öfkeden ne yapacağını bilmiyordu. Hırsla sarıldığı telefonda Demirel'i aramış ve hiç de normal karşılanmayacak sözler söylemişti. Demirel ise «durumu yatıştırıcı» sözlerle Bilgiç'i ikna etmeye çalışıyordu. Aynı gece Mehmet Turgut, Saadet'in Bilgiç ve Cihat Bilgehan Bakanlık görevinden istifa etmişlerdi, bunu Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in istifası izlemişti. Demirel bu kez de partinin yara almasını önlemiş ve bakanlara istifalarını geri aldirtmişti.

Şimdi, 1960 seçim sınavı gelip dayanmıştı kapıya. Demirel, partiyi bir bütün olarak ve her türlü hizipten uzak biçimde seçmen karşısına çıkarmak amacındaydı. Ne var ki, 1968 yılı kongresinde yenilgiye uğrayan Bilgiç'çiler 1969 seçimlerinde bunun acısını çıkaracaklarını umuyorlardı.

1969 seçimlerinde Adalet Partisi'nin önemli sarsıntılar geçirdiği bir gerçektir. Genel İdare Kurulu birçok örgüt yöneticilerine işten el çektirirken, istifalar yoğunlaşmış, partiden ayrılanlar bağımsız aday olmaya başlamışlardı. Üst düzeyde başlayan çekişmenin örgüte de yansması partinin bütünlüğü açısından büyük sakıncalar doğuruyordu. Fakat, bir gerçek belgin olarak ortaya çıkmıştı artık: Düşman kardeşlerin aynı çatı altında yaşamalarına olanak yoktu.

1969 seçimleri üst düzeyden örgüte kadar yayılan amansız kulis çalışması ve çekişmeler

içinde geçmişti. Hele, merkez kontenjanı adaylığı sorunu Bilgiç'çilerle Demirel'in arasını iyice açmış, bu kez «Yeminliler Grubu» Bilgiç ve arkadaşları için «Parti düşmanı» demeye başlamışlardı. Herşeye rağmen, Demirel'in birleştirici kişiliği ve «Birarada yaşama» önerisi yine başarı kazanmış, seçimlere partinin bölünmeden girmesi sağlanmıştı.

Ama, seçimden sonra işler iyice ters dönüyordu artık... Genel İdare Kurulunda ve grupta azınlık olmalarına rağmen AP'nin Bilgiç grubuna ihtiyacı vardı. Tek başına güçlü bir hükümet kurabilmek için gerekliydi bu.. Ne var ki, iplerin iyice koptuğunu, Bilgiç grubunun parti içinde kalmasının daha büyük zararlara yol açacağını kesinlikle anlayan Demirel kurduğu kabineye Bilgiç grubundan hiç kimseyi sokmamakla «kesin durum» almıştı. Bilgiç ve arkadaşları ya parti disiplinine uyararak bir arada yaşamaya çalışacaklar ya da çekip gideceklerdi.

Bilgiç'çiler bu sıradaki mücadelelerini hiç te olumlu karşılanmayacak bir biçimde sürdürme yoluna girmişlerdi. Demirel'in kardeşleri konusunda ortaya atılan iftiralardan yararlanmak gibi siyasal erdeme sığmayan bir mücadele şekli, herkes tarafından kuşku ile karşılanıyordu.

Demirel, «Artık bu kadarı fazla» diyordu. Bunca geniş yürekli, bunca hoşgörü sahibi kişinininde sabrı taşmıştı artık. . Üstelik, seçimlerde partiyeye hayli zararı dokunanlar halâ konuş-

ma cesaretini gösteriyorlardı. Artık disiplin mekanizmasını işletmek zamanı gelmişti. Cevat Önder, Etem Kılıçoğlu, Hikmet Yurtsever, Kemâl Vehbi Gül ve Sabahattin Günday Haysiyet Divanına sevkedildiler. Bilgiç ve arkadaşları bu karara şiddetle karşı çıktılar. Talât Asal'la Yüksel Menderes parti yöneticilerini ağır bir dille suçlarken kararın ertelenmesi isteminde bulundular. Adalet Partisi Genel İdare Kurulu ise, yapılan oylama sonunda adı geçenleri Haysiyet Divanına sevkedilmeleri kararında direnmişti. Talât Asal, Saadettin Bilgiç, Yüksel Menderes, Faruk Sükan, Cihat Bilgehan ve Mehmet Turgut Genel İdare Kurulu toplantısını terkedip hızla dışarı çıkmışlar, bunu ünlü «72'ler muhtırası» izlemişti. Muhtıradaki Genel İdare Kurulu suçlanıyor ve alınan kararın durdurulması gerektiği bildiriliyordu. Demirel ve AP Genel İdare Kurulu bir «ültime» niteliği taşıyan muhtıra karşısında konuşmamayı ve hiçbir girişimde bulunmamayı tercih etmişlerdi. Sonunda altı üye Genel İdare Kurulundan istifa etmekten başka çare bulamamıştı.

1970 mali yılı bütçesinin Millet Meclisinde oylanmasına gelmişti sıra. . . Kongrelerde Demirel'e karşı etkisiz kalan ve istedikleri sonucu elde edemeyen Bilgiç ve arkadaşları, bu kez, hiç de siyasal erdem ölçüleriyle bağdaşmayan bir denemeye girişmek kararındaydılar. Oldukça sevimsiz bir karardı bu. Ve kendi partilerine karşı «güvensizlik oyu» kullanacaklardı. Önce-leri 72 kişi olan muhalif grup bu sevimsiz karar karşısında bölünmeye uğradı. Bazıları, böy-

le bir davranışın dürüst olamayacağını, sorunun parti içi bir sorun olduğunu savunmaya başladılar. Demirel'e karşı «gereksiz bir kin» duyanlar ise kararın seviyesi ne olursa olsun niyetlerini gerçekleştirmekten yanaydılar. Yurtta büyük tepkiler uyandıran Bilgiç ve 43 arkadaşının bütçeye kırmızı oy vermesi olayı sonunda Demirel istifa etmişti. Kısa süre sonra da bazı bağımsızların desteği sağlanarak Demirel tarafından yeniden hükümet kuruldu.

Bilgiç ve arkadaşlarının davranışları ülkede yeni siyasal ve ekonomik yaraların açılmasına neden olmuştu. Hükümet üç aylık geçici bir bütçe çıkarmış, yatırımlar ve birçok işler durmuş, bu duraklamanın etkileri piyasaya da geniş ölçüde yansımıştı.

Artık ipler tümüyle kopmuştu. Ve «Birlikte yaşama prensibini sürdürme olanağı kalmamıştı. Bütçeye kırmızı oy verenler hemen hemen Haysiyet Divanına sevk edilmişlerdi. Otuz sekiz kişinin ortaklaşa Haysiyet Divanına telegraf çekerek savunma yapmayacaklarını ve divan başkanının kendileri hakkındaki düşüncelerini daha önce açıklamış olduğunu iddia etmelerine rağmen, kırmızı oy veren milletvekilleri partiden ihraç edildiler. İhraçlarla birlikte partiden büyük kopmalar olacağını uman Bilgiç ve arkadaşları yanılmışlardı. Çünkü, daha önce kendileriyle birlikte olanların bazıları bile çeşitli nedenler öne sürerek Demirel'den yana olmayı tercih etmişlerdi.

O günlerde ağır başlılığını sürdüren ve hiç

bir polemige adı karışmayan bir Adalet Partili politikacı vardı. Ferruh Bozbeyli'ydi bu. . Bozbeyli Meclis Başkanı seçildikten sonra taraf-sızlığı ve efendiliğiyle herkese kendini sevdirmişti. Gösterilen bu sevgi ve saygının gerçekte Bozbeyli'yi şımarttığı, sonraları değişen tutumuyla belirginlik kazanmıştı. Nitekim, Adalet Partisi'nin yeni Büyük Kongresi yaklaşırken, aktif politika yapmak amacıyla Bozbeyli Meclis Başkanlığından istifa etmişti. Bu istifanın bir amacı vardı elbette. . Bilgiç ve arkadaşları parti içi mücadeleyi yitirince umutlarını Ferruh Bozbeyli'ye bağlamışlardı. Bozbeyli Genel Başkanlığa adaylığını koyacak, kazanırsa Bilgiç ve arkadaşları için Adalet Partisi'ne dönme ola-nağı doğacaktı.

Adalet Partisi Büyük Kongresi başlar başlamaz örgütün Demirel'e gösterdiği ilgi ve bağlılık Bilgiç ve arkadaşlarının umutlarını son kez suya düşürmüştü. Bozbeyli de adaylığını göstermek cesaretini bile gösterememiş, kongreden sonra partiden istifa ederek Bilgiç grubuna katılmıştı.

Ve tarih, toplum koşullarının ve ihtiyaçlarının gerek duymadığı bir partinin doğuştan tanık oluyordu. «Demokratik Parti» ydi bu. . Eski Demokratları temsil ettiğini, 1946 ruhunu sürdüreceğini öne süren, gerçekte ise o günün Türkiye koşulları içinde gereksizliği, anlamsızlığı herkesce kabul edilen bir parti. . Bu parti 1975 yılına kadar sürekli bir «Demirel fobisi» içinde amansız kin mücadelesi sürdürecekti, tür-

lü siyasal bunalımlarda tutarsız davranışlarıyla kamuoyunun ilgisini çekecek ve sonunda kendi başını yine kendisi yiyecekti.

Yakın siyasal tarihimizde Demokratik Parti denemesi ilginç bir girişimdir. Ve öyle sanıyoruz ki girişimdeki tutarsızlıklar yüzünden hayli eleştiriye uğrayacaktır. Bu girişimin öncülerinin siyasal hayatı ise ne kadar sürecek, bunu da zaman gösterecektir.

Düzenin kesin rasyoneller getirdiği bir dönemde Demirel «modern-sağ» görüşle çağdaş ekonomi gereklerini vurgulayan kısa ve uzun süreli programlarla yığınsal sorunları çözmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin işçi, gençlik, köylü, dar gelirli kesimlerini toparlamak, onların birikmiş sorunlarını çözmek, böylece uygarlık ve kalkınmayı toplumsal tabana yaymak Demirel'in önde gelen amaçları arasında yer almaktadır.

1975'lerin başında Türkiye ve dünyanın güç koşullar içinde bulunduğu ve sorunların yeni boyutlar kazandığı bir dönemde Süleyman Demirel yeniden iktidar sorumluluğunu yüklenmiştir.

Çağdaş dünyada dominolar yıkılmaktadır artık. Siyasal düzenler kendilerini kurtaracak yeni buluş, yeni gelişme ve yeni yöntemler peşindeler. Yeni tarihsel ortamda sahnenin dışına atılmış siyasal düşünceler kendilerine tekrar yaşama şansı yaratma kavgasına girmişlerdir. Avrupa'da, Amerika'da, Ortadoğu'da, Güney Asya'da yeryüzünün sosyal, ekonomik ve politik haritası yeniden çizilmektedir.

Güney Vietnam'da ABD'nin desteğiyle ayakta tutulan bir iktidar yıkılmıştır. Yüz milyar dolara yakın harcamayı gerektiren bir rejimin desteklenmesinden son anda vazgeçilmiş ve «Ulusal Kurtuluş Hareketi» adıyla yeni bir yönetimin eski bir devletin varlığına açıkça son vermesini tüm dünya kılı kıpırdamadan seyretmiştir. Ekonomiyi geliştirenler de, toplumlarına mutluluk getirebilenler de 1975'lerde dünyanın izlediği bu dramatik olayla birlikte yeni kuşkulara sürüklenmişlerdir. Demek ki, barış çağrıları bir felsefeden öteye gidememekte, barışı koruma ve ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı gösterme çabaları sadece sözde kalmaktadır.

Ortadoğu'da ise yıllardır sağlanamayan barıştan, çağın büyük barış girişimcisi Kissinger'in çabalarının boşa gitmesiyle umut kesilmiştir. Akdeniz, Ege yeni gerilimlerin odak noktası, yeni üstünlük mücadelelerinin merkezi olmaktadır.

Bunalan dünya kendisine yeni bir yön vermeye çalışırken karşılaşılan sosyal-ekonomik güçlükler tarihsel süreci zorlayacak düzeye gelmiştir. Sonu gelmeyen bunalımlar en ileri ülkeleri bile boşlukta bırakmaktadır. Yüzlerce yıllık demokrasi deneyleri toplumları ekonomik-sosyal darboğazlara sürüklemekten kurtaramamıştır. Klâsik demokrasinin de başlıbaşına bir bunalımıdır bu... Çünkü, klâsik demokrasi çoğu kez emperyalizm ve sömürüyü kabul edici niteliklere dönüşerek çağdaş uyanışlara ters düşen yanlarını somut biçimde ortaya koymuş-

tur. Klâsik demokrasinin çağdaş olgularla çelişen yanları hem kendi bunalımını yaratmış, hem rejimlerin yapılarında beliren sarsıntıları sosyal-ekonomik hayata yansıtarak büyük toplumsal çatlaklara yolaçmıştır. Şimdi, en gelişmişinden en az gelişmişine kadar tüm toplumlar klâsik demokrasinin tarih plânında bir yargılama işlevinden geçirilmesi gereğine inanmakta ve modern demokrasi görüşüne hızla dönmenin kaçınılmazlığını görmektedirler. Modern demokrasinin geliştirdiği rasyonel ve özgürlükçü toplumlar çağın dinamik gidişine daha rahat ayak uydurabilmektedirler.

Klâsik-modern demokrasi tartışmalarıyla birlikte, sosyalizm ve gelişen demokratik sol karşısında daha güçlü ve etkin duruma geçebilmek için klâsik sağ da kendini yenilemek zorunda kalmıştır. Çağdaş olgularla çelişmeyen, tutuculuğu ve durgunluğu önermeyen modern sağ, dinamik toplumlarda yeni güçlü bir sistem olarak gelişmektedir.

Görülüyor ki, yirminci yüzyılın son çeyrek yarısında dünya ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarıyla yeni biçimlere, yeni yapısal değişimlere yönelmiştir. Artık, yıkılan dominolarla birlikte emperyalizmin soluk alışları da seyrekleşmiş, sertliğe varan sosyal düzenler, durgun ve tutucu ekonomik sistemler tarihin karanlıklarına gömülmeğe başlamıştır.

Bununla birlikte, barış girişimlerinin hâlâ savaş tehdidi altında bulunduğu çağımız dünyasında insanların bir gün kapışabilecekleri kuşkusu sürekli kaygı kaynağı olmaktadır. İrili

ufaklı savaşlar, birtakım güç denemeleri ve yıkılan dominolarla birlikte barış umutları da suya düşmektedir.

İkinci Dünya Savaşından beri dünya siyasetini elinde tutmaya çalışan ABD artık bir strateji değişimi içindedir. Buna karşılık Avrupalılar hâlâ Amerika'ya güvenmekte, âdeta ona sarılmaktadırlar. Ünlü çağdaş düşünür Duverger'in anlatımıyla, «Avrupalıların hâlâ kendilerine özgü bir politikaları yoktur. Kamboçyalılar ve Vietnamlılar gibi Amerikalılar tarafından terkedilmekten korkmaktadırlar.»

Duverger, çağdaş Amerikan politikası ve Avrupalılar konusunu eleştirirken şunları yazmaktadır:

«Pnom-penh ve Saygon'da olup bitenler bizi sert bir şekilde gerçeği görmeğe sevk ediyor. Dünyanın en büyük gücü, kendi kurduğu kâğıt şatoları dolarlarla, silâh yardımlarıyla, CIA ile ve kukla diktatörlüklerin baskılarıyla dahi süreلكi olarak koruyamamaktadır. Gün gelmekte ve gerçeğin güçlü rüzgârı bu geçici inşaatları yerle bir etmektedir. Bazı delilerin söylediği gibi yeniden Hanoi'yi bombalamaya başlamak ve yeniden Vietnam'a Amerikan askerlerini yollamak olayların akışını hiçbir şekilde değiştirmeyecektir.»

Öte yandan Avrupalılar Amerika tarafından terkedilmeyeceklerdir. Bunu Moskova da çok iyi bilmektedir. Nitekim son olarak Portekiz Komünist Partisine Moskova'nın yapmış olduğu bunu kanıtlamaktadır. Doğu ve Batı

Avrupa arasındaki sınır da bu sınırı aşmanın söz konusu olamayacağı bilincindedirler.»

«Avrupa'nın bu oluşumdan çıkarması gereken ders açıktır: «Hür dünya»nın diktatör-yaları -Bunlar antikomünist dahi olsalar- üzerine oturtulması reddedilmelidir. Ve sadece demokratik rejimlerin desteklenmesi Avrupa tarafından bundan böyle uygulanacak temel diplomasi haline getirilmelidir.»

Ünlü düşünür Duverger, Uzak Doğu'da çökmekte olanın Amerikan politikasından başka birşey olmadığını anlatmaya çalışırken Avrupa'nın kendi kişiliğine sahip çıkması ve kendine özgü bir politika saptamasının gerekliliği de dokunmaktadır.

Ekonomiye gelince, politik mücadele elbetteki ekonomik mücadelenin bir yoğunlaşmasıdır. Politik mücadelelerin getirdiği bunalım geniş ölçüde ekonomik alana yansınca, doğan işsizlik ve artan enflasyon tüm ülkeleri yeni darboğazlara sürüklemiştir. Petrol da işe karışınca buhran doruk noktaya varmıştır. Petrolün işe karışarak ekonomik mücadeleyi yoğunlaştırmasının sonucu politik mücadeleler de yoğunlaşmış, hattâ sinir harbine dönüşmüştür.

Böylesine karmaşık dünya sorunları içinde Türkiye'nin de kendine özgü ve uluslararası sorunları elbette olacaktır. Herşeyden önce Türkiye sorunlarının dünya sorunlarından soyutlanamayacağı bir gerçektir. Klasik-modern demokrasi ve klasik-modern sağ tartışmalarıy-

la birlikte Türk toplumu da daha rasyonel ve özgürlükçü yolu tercih etmiştir. Bu tercih tarihsel bir zorunluktur ve Türk toplumu bu yeni aşamada ekonomik başarıları yanında dünyada yankılar uyandıran evrensel girişimleriyle saygınlık kazanmıştır. Kazanılan saygınlıkla birlikte yeni güçlükler ve sorunlar da Türk toplumunun ve yöneticilerinin önüne gelmiştir.

Aslında sergilenen sorunlar, ortaya çıkan bunalımlar, büyümekte olan ekonominin ve hızla gelişen sosyal yapının doğal sonuçlarıdır. Üstün düzeye varan teknoloji yeni bir dönemin açıcısı olmaktadır. Bu dönemde üretim ilişkileri, fiatlar, enflasyon, yatırımlar, dış ticaret, finans, para politikası, ödemeler dengesi yeni boyutlar kazanmıştır. Tarihsel gelişme içindeki aşamalar Türk toplumunu büyük ekonomik sıçramanın eşiğine getirmiştir. Fakat, bunalımdan kurtulmağa çalışan tüm gelişmiş ülkeler gibi Türkiye de kendi sorunlarını hızla çözümleyemez ve sıçrama merdivenini başarıyla tırmanamazsa bunalımların önünü alma olanağı tüümüyle yok olacaktır.

1971'lerde başlayan işsizlik ve enflasyonla birlikte sanayii ürün ihracatı duraklamış, it-halât ise dünyadaki fiat artışları dolayısıyla rezervleri ters yönde etkilemiştir. Büyüyen ve bunun doğal sonucu olarak bir bunalım noktasına varan Türk ekonomisi yeni dış kaynak ve pazarlara ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında yeni bir model içinde sanayileşme gereği de ekonomiyi zorlayan etkenlerin başında gelmektedir.

İşte böylesine çetin bir aşamada Süleyman Derimel bir kez daha Başbakanlık görevini yüklenmiştir. Düzenin kesin rasyoneller getirdiği dönemde Demirel «Modern sağ» görüşle çağdaş ekonomi gereklerini vurgulayan kısa ve uzun süreli programlarla yığınsal sorunları çözmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin işçi, gençlik, köylü, dar gelirli kesimlerini toparlamak, onların birikmiş sorunlarını çözmek, böylece uygarlık ve kalkınmayı toplumsal tabana yaymak Demirel'in önde gelen amaçları arasında yer almaktadır. Geçiş toplumu Türkiye'sinde sosyal huzur tümüyle sağlanamamış olmakla birlikte Demirel baskı ve şiddet yerine yumuşamayı, daha özgürlükçü bir toplum oluşturmayı önermektedir. Spekülatif gelirlere karşı çıkmak, hattâ bunları önlemek, adaletli vergilemeyi sağlamak, sosyal güvenlik düzeni kurmak Demirel'in başlıca hedefleridir ve bu hedeflere varma kararlılığıyla Demirel çağdaş modern sağ'ın Türkiye'deki ilk temsilcisi niteliğinde gözükmektedir. Kısacası Demirel, 1971 rejimiyle kesilen bir kalkınma ve uygarlık kesitinin ikinci bölümünü tamamlamak istemektedir. Dünün çelişkilerine düşmeden, parçalanma ve dağılmalara yolaçmadan, geniş demokratik hakları bulunan bir Türkiye ortamı sunarak etkili iktisat siyaseti gütmek, toplumcu görüşe dönük tercihlerde bulunmak Demirel'i sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda kuşkusuz başarıya götürecektir.

İkinci ve yeni iktidar döneminde Demirel toplumun ertelenmez sorunlarını kısa sürede

çözerek bir döneme daha hesap ve mantık damgasını elbette vuracaktır.

Demirel'in önünde yığınsal iç sorunlarla birlikte Ege ve Kıbrıs gibi önemli dış sorunlar da vardır. Amerikan askerî yardımının kesilmesiyle beliren yeni askerî ve siyasal durum, ikili anlaşmalar yeni dönemin güç dış sorunlarıdır. Demirel bu güç sorunları göğüsleyebilecek yetenektedir ve asla tâvize kaçmayacak kararlarla Türkiye'yi aydınlığa çıkaracağından kimse kuşku duymamaktadır. Geçmiş uygulamadaki başarılı tutumu, Ecevit'e müdahale olanağı hazırlayan Kıbrıs taktikleri ve haşhaş konusundaki davranışı Türk kamuoyunun sürekli takdiriyle karşılanmıştır. Bütün dünyada iflâs etmekte olan Amerikan siyaseti Demirel'in görüşünde de iflâs etmiştir artık. Ona göre, Amerika'nın Türkiye'ye karşı tutumu «düşmanca»dır ve yardımın kesilmesi konusu belli bir süre geçtikten sonra karşı tedbirler biçiminde ele alınacaktır. Amerika'nın tüm baskılarına rağmen haşhaş ekimini yasaklayamayacağını ilk kez açıklayan Demirel'in yeni dönemde de haşhaş konusuna titizlikle eğileceği bir gerçektir.

Ege sorununa gelince, Yunanistan Demirel'in işbaşına gelmesiyle iyiden iyiye kaygıya düşmüştür. Tavizsiz politikasıyla AP liderinin Yunanistan isteklerine asla boyun eğmeyeceği, tehditlere pabuç bırakmayacağı bilinmektedir. Nitekim Demirel hükümeti güvenoyu aldığı günlerde Yunan Akropolis gazetesini şunları yazmıştır:

«Türkiye'de 1960'dan bu yana dış politikayı ordu tayin etmektedir. Yine o tarihten bu yana Türk ordusu yayılma politikasını hükümetlere kabul ettirmektedir. Bunun en büyük örneği de Amerikan asker yardımına dayanmadan on yılda büyük bir çıkarma gemileri filosunun inşa edilmesidir. Çıkarma filosunun yapılmasında elbetteki bir sebep olması gerekir.

Bunun yanında Demirel, geniş bir bağımsızlığa sahip olarak Türk askerlerini Kıbrıs'tan çekmeye, kıta sahanlığı konusunda gürültülü taleplerden vazgeçmeye ve Kıbrıs'ta Rumların kabul edebileceği bir çözüme yanaşamaz. Çünkü Demirel ülkesinin Kıbrıs'taki arzuları için her zaman başrolü oynamıştır. Demirel 1967 sonlarında Yunanistan'ı savaşa tehdit eden insandır. Yunanistan'ı Kıbrıs'tan gizli tümenini çekmeye mecbur eden başbakandır. Aslında Kıbrıs'ı savunmasız bıraktıran yedi yıl sonra rakibi Ecevit'e zemini hazırlayan Demirel'dir.»

Demirel dünya sorunlarını, klasik demokrasinin bunalımını, klasik sağın çelişkilerini de iyi bilmekte, sertliğe varan sosyal düzenlerin, durgun ve tutucu ekonomik uygulamaların başarısızlığa uğramak zorunda olduklarına inanmaktadır. Çağdaş barış girişimlerinin süreklilik ve başarısı için çalışmaktadır o da... Ne var ki, barış diye halkın çıkarlarından ödün vermektense savaşmayı tercih etmektedir. Gerçi Demirel için savaş en son başvurulması gereken yoldur, ama kaçınılmaz hale gelirse savaş-

maktan çekinmemek ve korkmamak onun dış politikadaki temel felsefesidir.

Türk-Yunan anlaşmazlığı elbetteki Demirel'in önündeki dış sorunların en büyüğüdür. Bir savaş kuşkusu ve ihtimalinin ülke ekonomisine yapacağı olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için bu anlaşmazlığa kesin çözüm getirmek kararındadır. Dünya güçlerinin denizlere taşıdığı bir çağda Ege sorununu tavizlerle yola koymak elbette düşünülemez. Kaldı ki, deniz hegemonyası kavgalarının amacını anlayan Türkiye sadece Kıbrıs ve kıta sahanlığı sorunlarıyla yetinmemekte, on iki adanın asker ve silâhtan arındırılması isteğiyle Yunanistan'ın karşısına çıkmaktadır.

Ege denizi evrensel bir bunalım potansiyelidir ama bu potansiyelin sürüp gitmesi herkesten çok Yunanistan'ın zararına olacaktır. Deniz hukukuna ilişkin çalışmalarda tarihsel bir haksızlık yapılırsa doğacak trajik olayların sonucunu şimdiden kestirmek kolay değildir. Uluslararası çelişkiler, özel statüdeki adalar üzerinde de etkinliğini gösterirse herhalde potansiyel daha da yükselecek, Türk-Yunan anlaşmazlığı trajik bir savaş biçimine dönüşecektir.

Demirel, tüm bu gerçek ve ihtimallerin hem çağdaş dünya plânında, hem tarih plânında değerlendirilmesini yapmak, en doğru ve sağlıklı kararlara varmak durumuyla karşı karşıyadır. Ve Türk kamuoyu bilmektedir ki, bir mantık ve hesap adamı olan Demirel, iç ve dış

sorunlar konusundaki görüşlerini açıklarken ve deniz hegemonyası konusunu anlatırken şunları yazmaktadır:

«Türkiye bir siyasal iktidarı ancak altı buçuk ayda yaratabilirken, yeryüzünün gelişmeleri çok hızlı olarak sürüp gidiyor. Batı sistemi ve daha özel olarak ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler, gündemin belki de hâlâ en gerilimli maddelerinden birisidir. Batı'nın Güney Doğu Avrupa'daki ilk halkası, Türkiye ve Yunanistan, dünya güçlerinin denizlere taşıdığı bir çağda, Akdeniz ve Ege denizi'nin giderek bambaşka nitelikler aldığını çok iyi biliyorlar. Aslında, Atina, bu önemi her zaman bilmişti; Lozan'da yeni Türk devletinin sınırları çizilirken de, İkinci Savaş sonrasında Paris'te on iki adanın geleceği saptanırken de... Batı dünyası ile Atina arasındaki iç bütünleşme ve çıkar ittifakının ürünüydü. Ege boyunca uzanan tüm adaların tek başına Yunanistan'a bırakılması... Mümkün kılındığı büyük tıkanmayı, Türkiye, ancak XX. yüzyıl sonlarının deniz hegemonyası kavgası süresince sezinleyebiliyor.

Dünyaya, varolan düzenini kazandırmış bulunan Birleşik Amerika açısından sorunlar hem çetin, hem de trajik bir görünüm alıyor. Özellikle de, Güney Doğu Asya'nın bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini savunan güçler eline geçmesinden sonra... Zira, sosyalist dünya sisteminin etkisinin gittikçe genişlediği bir aşamayı anlatan yeni oluşumların düğüm noktası, Karadeniz'den Akdeniz ve Hint Okyanusu'na açılan uluslararası deniz yollarıdır. Türkiye ve

Yunanistan, Batı'nın askerî düzenlemeleri plânında yer aldığı sürece, bu uluslararası su yolları da kapitalist sistemin genel denetimi altında demektir. Denge, tüm Ege adalarından sonra Kıbrıs'ın da bir Yunan adası haline getirilmek istenmesiyle yalnız bozulmamış; gidip, tam tersine de dönüşmüştür. Yeni dönemde, Atina, Kıbrıs'ta önemli bir Türk varlığına razı olmanın yanı sıra Ege'de de en azından oniki adanın askersizleştirilmesi ve silâhtan arındırılması isteğiyle ortaya çıkan bir Türkiye karşısındadır.

Ege adalarının silâhlandırılmış olduğunu doğrulayan Yunan Başbakanı Karamanlis, kuşkusuz, askerî yığınağın oniki adanın statüsünü belirleyen uluslararası antlaşmalara aykırı olduğunu bilmektedir. Türk Başbakanı Demirel ise, uluslararası antlaşmalara aykırı davranışın Yunan toplumuna hiçbir şey kazandırmayacağını özellikle belirtiyor. Aynı gerçeği, Kıbrıs'a yapılan Atina yanlısı müdahaleler karşısında Ecevit de Kıbrıs bunalımı öncesi ısrarla hatırlatmaktaydı. Ama o uyarılar, ne Türk, ne Yunan, ne de Kıbrıs halklarının büyük acılara sürüklenmesini önlemeye yetmedi. Aksine, ABD Başkanı Ford, yeni dönemin çok daha çetin bazı sorunları da bağrında taşıdığını 75 ilkbaharında, Amerikan yasama organlarına ısrarla uymaktadır. Türkiye'ye askerî yardımların kesilmesi ve silâh satışlarına ambargo konulması, Washington'un Kıbrıs konusunda, Ankara'dan ödün sağlamaya dönük girişimleriydiler. Başkan Ford'a göre, ABD baskıları sü-

rerse, ortaya çıkabilecek olan ikinci halka, bu kez, Türk-Sovyet sınırındaki dört ABD dinleme üssünün Türkiye tarafından kapatılması olasılığıdır. Ford'un deyişiyile, «Sovyetler Birliği'nin bitişğinde ve Ortadoğu'nun kapısı eşğinde» bulunan bir Türkiye anlaşılıyor ki, yardımsızlık ve silâh ambargosu durumunun sürüp gitmesi halinde bile tüm batı ilişkilerini alt-üst edebilecek bazı manivelaları elinde tutmaktadır. Ege Denizi ise, böyle bir ortamda, büsbütün yoğun ve evrensel bir bunalım potansiyelidir.

Birleşmiş Milletler, 70'ler ortasında deniz hukukuna ilişkin çalışmalarıyla yepyeni bir dünya düzeninin temellerini atmaktadır. Denizaltı zenginliklerinin öncelikle ulusal devlet'e ait olduğunu tanımlayan temellerdir bunlar... Eski sömürgeler çağı deniz hukukunu tepe taklak eden çalışmalar. Yeni düzen ulusal karasularını 12 mile çıkarmakla yetinmemekte; ulusal devlete, karalarından 200 mile kadar olan deniz alanlarını da ekonomik bölge diye bırakmaktadır. Ancak, ulusal devletin yetkisi altında gerçekleştirilebilecektir ekonomik bölgenin kullanımı. XX. yüzyılın siyasal haritası büyük dünya güçleri eliyle çizilirken yapılan tek yanlış tercihler, sonuçlarını Ege'de apaçık ortaya koyuyorlar: Eğer Ege Denizi adaları gibi, çok özel statüdeki adalar ve takım adalar için ayrı bir düzenleme yapılmazsa, kıyıları deniz boyunca uzandığı halde, o denizdeki yakın adaların egemenlik hakları başka bir devlete verildiği için, denizde hiçbir ulusal egemenlik hakkı bu-

lunmayan tek ülke olacaktır Türkiye... Batı, bu çelişkinin, Kıbrıs'ın durumundan da trajik olduğunu daha henüz anlayabilmektedir. Fakat anlayış, işlenmiş tarih haksızlıkları karşısında, Türkiye gereksinimlerini karşılayan başka bir uluslararası deniz düzenlemesi sağlama-ya da yetmiyor.

İş başına gelişinden kısa süre sonra genç Ecevit'in Kıbrıs ve Akdeniz dolayısıyla karşılaştığı çelişkiyi, göreve başlayışının daha ilk gününde, Demirel de, oniki ada ve Ege Denizi sorununda önüne dikilmiş buluyor. Dış dinamiklerin önemi kadar, uluslararası çelişkilerin belirlenişindeki korkunç payını da vurgulayan bir olgu bu... Demokratik, kalkınmış ve barışa açık yepyeni bir uluslararası düzen isteyen Türk toplumu, evrensel eşitsizlikler ve tarih haksızlıklarıyla kurulmuş bozuk dünya düzeninin, varoluş mücadelesini ne ter yollara saptırmaya ve gerilimlere sürüklemeye çalıştığını öylesine açık ve seçik olarak anlıyor ki...»

Ali Gevgilili, «Demirel, yeni Türkiye'de tarih şansını deniyor» başlıklı yazısında da şöyle demektedir:

«Tarihin özgür gelişimi için, kuşkusuz, oluşumun dinamiklerini engelleyen bütün bariyerlerin birer birer ortadan kaldırılması gerekti... Toplumlarda, özgürlük eskiyi aşır yeni bir öze kavuşmanın, değişen koşulların gerektirdiği yepyeni nitelikleri kazanmanın en sağlıklı aracıdır. Üstelik, hiç de tek boyutlu ve tek yanlı bir oluşum süreci değil bu... Tarihsel gelişimin çeşitli aşamaları bazan çelişkilerle, ken-

dini üretmek için önce tam tersini yaratmakla gerçekleşiyor. Eğer toplumlar bakımından mutluluk diye birşey varsa, bu toplumsal yeneden üretimin kesintisizliğinin sürdürebilmesinden başka birşey olmamalı. Oysa, Türkiye, âdeta onar yıllık duraklarla gelişim şemasının durmaksızın kesildiğine tanık oluyor, XX. yüzyılın ikinci yarısında... Dünyanın görünmeyen eli, bizleri, toplumun yeni sınırlara doğru uzanan büyük yarışının, bir noktada birdenbire yoldan saptırılışına tanıklık ettiriyor. Türk bunalımının 70'ler ortasındaki en özgül sorunlarından birisi, duraklama sürecinin artık bitip bitmediğidir.»

Adalet Partisi ve lideri Demirel'in, 1971 rejimi ile kesilen bir tarih kesitini ikinci kez iktidar olma başarısını göstererek geride bırakması, önümüzdeki değişimlerin önemli bir anıdır. Zira, özgür gelişim için öncelikle yanlıtıcı, dışsal görünümler aşılmalıdır. Özgürleşmenin kendine özgü bazı kuralları var; tartışma gerekmeyen kuralları... Politik iktidarın, hiçbir güce karşı kapalı olmayışı, özgürleşmenin belki en doğal yasasıdır. 1971 rejimi, kapitalizm yanlısı bir partiye Türkiye'de politik iktidarın sınırlı olarak kapanışydı. Belirli bir andaki kimliği ve kadrolarıyla, o güce, iktidar, üstten bir karışmayla kapatılmıştı. Yarım yüzyıllık cumhuriyete tüm ideolojik dünyasını yansıtmış küçük burjuvazinin devlet ve siyasal iktidar tanımını, aslında, hem kapitalist, hem de toplumcu dünya görüşlerine kapalı, bir orta yol iktidarı özlemini somutlaştırır. Toplumcu görüşe kapalılık, gündemden hâlâ kaldırıl-

mamış bir savdur. Ama daha da ilginç, İkinci Savaş sonrasında yirmibeş yıllık bir mücadeleyle -kapitalist bir program yöresinde de olsa- ancak gerçekleşebilen yığınlara açık siyasal iktidar olgusunun da, 1971 rejimiyle askıya alınıştı. Demirel'in tarihsel geri dönüşü, orta sol'un yanısıra, kapitalizm açısından da yığınsal iktidar olasılığını yeniden teyit etmiş, doğrulamış bulunuyor.

Olumsuz'un reddi, Türkiye'de hızlı sosyal gelişimi, dinamik sanayileşme ve kentleşmeyi öngören kapitalist güçlere yeni bir iç bütünlüş olasılığıyla birlikte de geliyor. Saadettin Bilgiç ve öteki dört arkadaşının Demokratik Parti'den koparak, Adalet Partisi önderliğindeki Demirel hükümetinin kuruluşuna destek olması, 1971 rejimi tarihinde simgesel bir revanş sayılabilir. 1970'lere girilirken toplumsal yapının, ekonomik ve sosyal değişim sürecine bağlı nedenlerle altüst oluşu, Adalet Partisi'ne derin sağ çatlama biçiminde yansımıştı. Bir yanılla Anadolu tarım ve ticaret burjuvazinin DP'yi yaratacak olan karşı tepkisi, öte yanılla da islâmcı bir ideolojik açılışla, sanayileşmek isteyen Anadolu'nun yeni bazı varlıklı sınıflarının MNP ve MSP'ye varlık veren tepkileri, Adalet Partisi içinde, kendisini iktidarsız kılacak en vahim parçalanışı ifade etmiştir. Sağın ideolojik yönden hâlâ süren kargaşasına rağmen, AP lideri Demirel, MSP'yi, DP'nin etkili bazı kişilerini, giderek, CGP ve MHP gibi birbirlerinden çok daha farklı ve kendi içlerinde oldukça çelişkili güçleri, kapitalizmin ortak programı yöresinde toplamakla, bu geniş kesime hiç de-

ğilse koalisyonu yürütebileceği süre boyunca bütünlük kazandırmış olacaktır. Bu, ardında gizlenen çetin çelişki tohumlarına rağmen, AP'nin siyasal başarısıdır.

Dünya bunalımının ilginç bir anında, AP ve Demirel, şimdi yeni umutlarla, kendi iktidarına açabilecek bir kapıyı aralıyor. Burada, ona güç katacak olumlu etkenler kadar, daha önceki güç düzeyinden belki uzak kalabileceğini anlatan belirtiler de var. Batı sistemi, özellikle de Orta Doğu'da korkunç depremlerin ortasındadır. Çağdaş gelişmeler, İslâm dünyasının sistemlerin kısmen dışına taşarak oldukça özerk bir kişiliğe bürünme çabalarını güçlendiriyorlar. İktidardan uzaklaştırıldığı ana kadar İslâm toplumlarındaki gelişimlerle uyumlu bir siyaset izlemiştir Demirel... Oysa, yeni dönemde Batı kendisiyle daha özdeşleşmiş bir Ankara iktidarı arıyor, İslâmın gittikçe özerkleşmesinden duyduğu ürküntülerle... Demirel, bu ortamda, sürekli biçimde yeni tercihler gerektiren gelişimlerle karşılaşacaktır. Ne var ki, dünya ekonomisi ve ticaretinde 1975 sonlarından itibaren belireceği umulan genişleme gerçekleşirse, Türkiye'de etkili iktisat siyasetiyle güncel darboğazların atlatılmasını kolaylaştırıcı eğilimler de belirecektir. Bilinç düzeyleri giderek yükselen, daha demokratik ve toplumcu bir Türkiye'ye dönük tercihleri keskinleşen Türk halk yığınları ise, yeni dönemin asıl kararlaştırıcı gücü olarak artık sahnede yerlerini alıyorlar. Onlara ya oligarşik olmayan, içinde daha geniş demokratik haklar bulunan yeni bir Türkiye ortamı sunmak gerekli,

ya da sonunda kaçınılmazlaşacak yeni yığınsal seçimde, bu kez genel oyun da yardımıyla iktidarsız kalmaya alışılmalı...

Tarihin özgür gelişimi ancak sınırlı bir süre boyunca önlenebiliyor belki. Ama yığınlar, kalkınma, sanayileşme ve demokrasi adına sosyal ve ekonomik platforma ağırlıklarını koydukları ölçüde, tek boyutlu ve oligarşik düzen olasılıklarının da sonu görünüyor. Bu, ikinci iktidar dönemi açılırken, AP ve Demirel'in önündeki en nesnel tarih gerçeği ve bir o kadar da, yarının yeni çelişkilerinin alacağı yönlerin düğüm noktasıdır. Türkiye'ye çok daha büyük bir ekonomi vermek, AP ve Demirel'in önündeki ertelenmez görevlerdir, fakat o görevin başarılması daha geniş bir demokrasi zorunluğunu, etle tırnak arasındaki ayrılmaz ilişkiyle bağrında taşıyor. Demirel, ikinci iktidar döneminde, ilk iktidar döneminden bambaşka bir Türkiye ortamında, demokratik sol kanattaki CHP ve Ecevit'in gittikçe ileri mevziler arayan toplumcu sosyal muhalefetin gürbüz ve sağlıklı meydan okuyuşları arasında yeni bir tarih şansını denemeye başlıyor.»

04SA1005

ULB Halle

3/1

000 185 248

Silâhların Gölgesinde

DEMİREL

Süleyman Demirel'in görev yaptığı dönemde Türkiye'nin görüntüsü ve koşulları bambaşka boyutlar kazanmıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez yapılan bir askeri darbenin sarsıntıları ve toplum yapısında yarattığı çatlaklar içinde, kader onu, halk çoğunluğuna dayanan ve zorla devrilen bir siyasal kuruluşun ezik taraftarlarına sahip çıkmak zorunda bırakmıştır. Ve Ö, bu yüzdendir ki, 1965 yılından itibaren sürekli olarak silâhların gölgesinde liderliğini sürdürmek ve her an namluların soğukluğunu şakağında duymak zorunda kalmıştır.

FİYATI : 20 TL.

DEV POSTER İLAVELİ

